

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
Харківський національний економічний університет
Інститут економіки Уральського відділення РАН
Уральський федеральний університет
Московський державний технічний університет ім. М. Е. Баумана
Варшавський технологічний університет «Варшавська політехніка»
Університет Прикладних наук Верхньої Австрії
Економічний університет Братислави

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ»**

22–23 листопада 2011 року
м. Харків, Україна

ББК 65.050

К 64

*Рекомендовано на засіданні вченої ради Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (протокол №10 від 25.10.2011)
вченої ради Харківського національного економічного університету (протокол №3 від 31.10.2011)*

Рецензенти: **Алексєєв І. В.** – д-р екон. наук, професор, зав. кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка»;
Благун І. С. – д-р екон. наук, професор, зав. кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка (м. Івано-Франківськ);
Будєєв І. П. – д-р екон. наук, професор, Інститут економіки промисловості НАН України (м. Донецьк)

Редакційний комітет: **Пономаренко В. С.** – д-р екон. наук, проф., ректор Харківського національного економічного університету (Україна), **Кизим М. О.** – д-р екон. наук, проф., директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (Україна), **Іванюв Ю. Б.** – д-р екон. наук, проф., заст. директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (Україна), професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету (Україна), **Ястремська О. М.** – д-р екон. наук, проф., зав. кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства Харківського національного економічного університету (Україна), **Татаркін О. І.** – д-р екон. наук, проф., академік РАН, директор інституту економіки Уральського відділення РАН (Росія), **Вацьковські К. С.** – д-р е. н., професор, завідувач кафедри інформаційних систем Варшавського технологічного університету «Варшавська політехніка» (Польща), **Криворотов В. В.** – д-р екон. наук, зав. кафедри економічної безпеки Уральського федерального університету ім. першого Президента Росії Б. М. Єльцина (Росія)

Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики.

К64 Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 листопада 2011 р. – Х. : ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2011. – 72 с. Укр. мова, рос. мова

ISBN 978-966-2901-092

У цьому виданні зібрані матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики», в яких обґрунтовуються стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності економіки України на макро-, мезо- та мікрорівнях; розглядаються проблеми розвитку національної інноваційної системи та інноваційної діяльності підприємств; економічна спадщина О. Г. Лібермана та сучасні проблеми.

Невідомою частиною цього видання є збірка тез доповідей учасників конференції на електронному носії.

Видання рекомендовано науковцям, аспірантам, студентам економічних спеціальностей та фахівцям-практикам, що займаються вирішенням питань забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку України та її регіонів.

ББК 65.050

© Колектив авторів, 2011
© ФОП Павленко О. Г., 2011
© ВД «ІНЖЕК», 2011

ISBN 978-966-2901-092

ЗМІСТ

Організаційний комітет.....	10
Порядок денний.....	11
Пленарне засідання	12
Секції конференції.....	13
Виступи на пленарному засіданні.....	15
Кизим Н. А. Инновационное развитие Украины: проблемы и пути их решения.....	15
Тищенко А. Н. Конкурентоспособность Украины и пути ее повышения	21
Попов О. Є. Механізм економічних реформ: концепція О. Г. Лібермана і сучасність.....	28
Сазонець І. А. Інноваційні процеси як основа розвитку та підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств космічної галузі.....	37
Іванов Ю. Б. Конкурентоспроможність малого бізнесу: податкові аспекти.....	46
Вацьковски К. С. Факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий	53
Котляров М. А., Татаркин Д. А. Техничко-внедренческие зоны как инструмент формирования инновационной инфраструктуры: опыт России.....	59
Додаток 1. Перелік доповідей на секційних засіданнях, які рекомендовані для публікації у фаховому виданні.....	64
Додаток 2. Тези доповідей учасників конференції (на електронному носії)	78

СЕКЦІЯ 1

Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності економіки України на макро-, мезо- та мікрорівнях

Врода Ю. Ф. Особенности формирования общественного строга государства.....	78
--	----

<i>Гессен А. Є.</i> Розробка напрямів реалізації соціальної політики в корпоративному секторі України	8
<i>Гринько Т. В., Архіпова М. С.</i> Стратегії розвитку АПК України	10
<i>Горбатова Е. Ф.</i> Теоретические аспекты позиционирования лечебно-оздоровительных учреждений Автономной Республики Крым.....	11
<i>Джур О. Є.</i> Формування конкурентоспроможності високотехнологічних підприємств як інструмент стратегії розвитку економіки України.....	13
<i>Дик К. К.</i> Стратегии обеспечения конкурентоспособности экономики Украины на макро-, мезо-, и микроуровнях.....	14
<i>Зайчикова В. В.</i> Фінансова стратегія регіональної конкурентоспроможності	15
<i>Зінченко В. А., Григорова-Беренда Л. І.</i> Оцінка зовнішньоекономічної безпеки держави: основні підходи та напрямки їх використання	17
<i>Иценко О. О.</i> Необхідність оцінки фінансового стану підприємств з метою підвищення їх конкурентоспроможності	20
<i>Канова О. А.</i> Законодавче регулювання державно-приватного партнерства в Україні.....	22
<i>Кваша Т. К.</i> Бюджетні аспекти конкурентоспроможності України	24
<i>Кіндрацька Г. І., Кулиняк Ю. І.</i> Стратегії симбіозу малих підприємств в умовах конкурентного середовища України	26
<i>Кортан О. С.</i> Фінансова стратегія підприємства як складова забезпечення рівня його конкурентоспроможності	27
<i>Крамаренко А. В.</i> Застосування КРІ в системі мотивації промислових підприємств	29
<i>Крамарєв Г. В.</i> Підвищення конкурентоспроможності нафтогазової галузі через формування нових ринків.....	31

<i>Криванич М. В.</i> Сравнительный анализ конкурентного потенциала инжиниринговых организаций.....	32
<i>Кривешко О. В.</i> Формування маркетингових конкурентних переваг підприємства.....	33
<i>Крикавський Є. В., Чернописька Н. В.</i> Оцінка конкурентного потенціалу логістики України	35
<i>Магомедова А. М.</i> Франчайзинг як спосіб підвищення конкурентоспроможності національної економіки.....	36
<i>Маркова А. И.</i> Реализация проектов совместного осуществления как фактор развития конкурентоспособности полигонов твердых бытовых отходов.....	38
<i>Мироненко Н. А., Гизенко Н. Н.</i> Поиск инструментов для повышения конкурентоспособности региональной экономической системы Приднепровья	39
<i>Мягих І. М.</i> Малий бізнес та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні.....	41
<i>Орлова В. Н.</i> Основные критерии выбора экологически безопасной продукции для потребителей.....	43
<i>Остапенко В. М.</i> Публічно-приватне партнерство як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки України.....	44
<i>Сазонець О. М., Ковальчук К. В.</i> Економічні та правові основи діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні.....	46
<i>Сазонець О. Н., Дедков Р. А.</i> Социальная ответственность бизнеса в современных экономических условиях.....	48
<i>Сергиенко Е. А.</i> Модели фазовой плоскости исследования динамики индикаторов территориального развития	49
<i>Сідельникова Л. П.</i> Податкові та позичкові аспекти бюджетного забезпечення інноваційного розвитку	52

<i>Скрипник Н. Є.</i> Реалії та перспективи підвищення конкурентоспроможності економіки України	53
<i>Татар М. С.</i> Алгоритм загальної оцінки конкурентоспроможності металургійних підприємств.....	55
<i>Телепнева О. С.</i> Моделювання впливу складових центру механообробки на основний час виконання технологічної операції	57
<i>Цыбульская Э. И., Миколенко Е. П.</i> Возможности институционального развития стран в процессе глобализации мировой экономики	58
<i>Швец Н. В., Браславская Е. В.</i> К вопросу совершенствования производственной инфраструктуры предприятий химической промышленности.....	60
<i>Шпилевский А. В.</i> Оценка ресурсоэффективности коксовых батарей.....	61
<i>Шпилевский В. В., Делюк А. В.</i> Современные тенденции изменения внешней нефтяной зависимости Украины.....	64
<i>Ялдин І. В.</i> Теоретичні аспекти розвитку інтегрованих структур бізнесу	65

СЕКЦІЯ 2

Проблеми розвитку національної інноваційної системи та інноваційної діяльності підприємств

<i>Анкудович Т. Є.</i> Інноваційний розвиток промисловості – шлях до конкурентоспроможності	68
<i>Башмакова А. В., Гейжа И. А.</i> Инновационная деятельность предприятия	69
<i>Берестовицька М. О.</i> Методичні положення з оцінювання конкурентоспроможності продукції високотехнологічних підприємств.....	71

<i>Вартанян В. М., Ревенко Д. С.</i> Моделирование устойчивости развития экономики Украины	73
<i>Геращенко І. М.</i> Фактори які впливають на конкурентоспроможність підприємств	74
<i>Гринько Т. В.</i> Напрями удосконалення інноваційної активності промислових підприємств	76
<i>Гринько Т. В., Дутчак Ю. В.</i> Державне стимулювання інноваційної діяльності підприємств	78
<i>Гринько Т. В., Пащенко О. В.</i> Ключові проблеми інноваційного розвитку в Україні	80
<i>Гринько Т. В., Панасенко В. Н.</i> Усовершенствование системы методов стимулирования развития и использования инновационных технологий	81
<i>Гринько Т. В., Христенко О. С.</i> Сутність поняття «інноваційний розвиток підприємства»	83
<i>Емельянова О. А.</i> Взаимосвязь понятий конкуренция, конкурентоспособность, конкурентная рациональность, динамические компетенции	86
<i>Ільчук П. Г., Коць О. О., Бондаренко Л. П.</i> Необхідність планування науково-технічної підготовки машинобудівного виробництва	87
<i>Козенков Д. Є., Тісагдіо І. Ю.</i> Оцінка рівня трудового потенціалу промислового підприємства	88
<i>Колесніченко В. Ф.</i> Інтегральна оцінка інноваційного рівня розвитку регіонів України	90
<i>Коротич А. А.</i> Інвестиції в людський капітал	92
<i>Крисоватий І. А.</i> Податкове регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.....	93

<i>Лазаренко Ю. А.</i> , Формування системи показників інтегральної оцінки рівня інноваційної активності малого підприємства	95
<i>Мандрикіна А. С.</i> , Якість життя населення як показник розвитку та конкурентоспроможності країни.....	96
<i>Морозова Л. В., Бабкова О. Ю.</i> Роль інновацій в розвитку економіки	98
<i>Морозова Л. В., Д'якова Г. Е.</i> Ринок інформаційних послуг.....	100
<i>Нямецук Г. В.</i> Реалізація процесів інноваційної перебудови економіки України.....	102
<i>Омелаєнко Н. М.</i> Прогнозування економічного розвитку підприємства	104
<i>Піддубна Л. І., Вовк В. А., Шестакова О. А.</i> Діалектична єдність і відмінності понять «інновація» та «технологія»	105
<i>Поклонська А. С.</i> Теоретичні аспекти формування рекламного бюджету	107
<i>Предєїн А. М.</i> Шляхи вдосконалення функціонування національної інноваційної системи України.....	108
<i>Рассихіна В. Є.</i> Стратегічне управління системним інноваційним розвитком вівчарства кримського регіону.....	110
<i>Феоктистова Т. В.</i> Ключевые условия стимулирования инновационного развития российского бизнеса.....	112
<i>Ястремська О. М., Тімонін К. О.</i> Формування комплексних цільових програм з підвищення ефективності використання брендів підприємств.....	113
<i>Яцишина К. В.</i> Вплив науки на підвищення інноваційної активності підприємств України: суперечності та перспективи	115

СЕКЦІЯ 3

Ліберманівські читання – 2011: економічна спадщина та сучасні проблеми

<i>Белікова Н. В.</i> Особливості проведення реформ в Україні	117
<i>Доровський О. В., Зайцева А. Ю.</i> Кластерні структури в економіках країн СНД.....	118
<i>Кривошей В. В.</i> Обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи управління трудовим капіталом підприємства.....	122
<i>Малярець А. М., Проскурніна Н. В.</i> Залежність ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства від дії законодавчо-правових факторів	124
<i>Матюшенко І. Ю., Чередник В. І.</i> Перспективи комерціалізації нанотехнологій у світі та в Україні.....	125
<i>Олійник О. Б.</i> Визначення тенденцій змін стану фондового ринку України	129
<i>Проноза П. В., Громико Н. К.</i> Аналіз впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України ...	130
<i>Хаустова В. Є., Омаров Ш. А.</i> Сценарний підхід у стратегічному управлінні економікою регіону.....	130

**ПРОГРАМА МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ»**

22–23 листопада 2011 року

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Пономаренко В. С. – д. е. н., професор, ректор Харківського національного економічного університету, *співголова оргкомітету (Україна)*

Кизим М. О. – д. е. н., професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, *співголова оргкомітету (Україна)*

Булєєв І. П. – д. е. н., професор, заступник директора Інституту економіки промисловості НАН України *(Україна)*

Вацьковські К. С. – д. е. н., професор Варшавської технологічного університету «Варшавська політехніка» *(Польща)*

Гонда Владимир – к. е. н., доцент, заст. декану економічного факультету економічного університету Братислави *(Словаччина)*;

Іванов Ю. Б. – д. е. н., професор, заступник директора Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України *(Україна)*

Криворотов В. В. – д. е. н., професор, декан факультету, завідувач кафедри економічної безпеки Уральського федерального університету – *(Росія)*

Татаркін О. І. – академік РАН, д. е. н., професор, директор Інституту економіки Уральського відділення РАН *(Росія)*

Цехетнер А. – професор Університету прикладних наук Верхньої Австрії, магістр *(Австрія)*

Фалько С. Г. – д. е. н., професор, завідувач кафедри Економіки і організації виробництва Московського державного технічного університету ім. М. Е. Баумана *(Росія)*

Ястремська О. М. – д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства Харківського національного економічного університету *(Україна)*

Волик І. М. – к. е. н., доцент, вчений секретар Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, *секретар оргкомітету (Україна)*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

22 листопада 2011 р., вівторок

9⁰⁰–10.³⁰ – реєстрація учасників (фойє бібліотечного корпусу), поселення

10³⁰–12⁰⁰ – пленарне засідання (ауд. 311 бібліотечного корпусу)

12⁰⁰–13⁰⁰ – обідня перерва

13⁰⁰–15⁰⁰ – робота круглого столу (ауд. 311 бібліотечного корпусу)

13⁰⁰–17⁰⁰ – робота секцій (ауд. 505,402,602)

23 листопада 2011 р., середа

10⁰⁰–13⁰⁰ – робота секцій (ауд. 505,402,602)

13⁰⁰–15⁰⁰ – підведення підсумків (ауд. 311), вільний час.

Місце проведення: Харківський національний економічний університет, м. Харків, 61001, пр. Леніна, 9а (Проїзд від станції м. «Південний вокзал» або ст. м. «Проспект Гагаріна» до ст. м. «Наукова»).

Тел. (057) 758-77-26

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Відкриття конференції

Вітальне слово к. е. н. , професора, проректора з науково-педагогічної роботи Харківського національного економічного університету **Єрмаченка Володимира Григоровича**

ДОПОВІДІ

1. **Кизим Микола Олександрович** – д. е. н., професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри регіональної економіки оподаткування Харківського національного економічного університету – «Инновационное развитие Украины: проблемы и пути их решения»

2. **Тищенко Олександр Миколайович** – д. е. н., професор, завідувач відділом проблем розвитку регіональної економіки Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету – «Конкурентоспособность Украины и пути её повышения»

3. **Попов Олександр Євгенович** – д. е. н., доцент, завідувач кафедри політекономії Харківського національного економічного університету – «Механізм економічних реформ: концепція О. Г. Лібермана і сучасність»

4. **Сазонець І. Л.** – д. е. н. професор, декан факультету міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара – «Інноваційні процеси як основа розвитку та підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств космічної галузі»

5. **Іванов Юрій Борисович** – д. е. н., професор, заст. директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету – «Конкурентоспроможність малого бізнесу: податкові аспекти»

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

б. Вацьковски К. С. – д. е. н., професор, завідувач кафедри інформаційних систем Варшавського технологічного університету «Варшавська політехніка» – «Факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий»

б. Котляров М. А. – д. е. н., професор, **Татаркин Д. А.** – к. е. н., Інститут економіки Уральського відділення Російської академії наук – «Технико-внедренческие зоны как инструмент формирования инновационной инфраструктуры: опыт России»

Регламент: доповіді – до 15 хвилин;

Виступи під час обговорення – до 5 хвилин

СЕКЦІЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Секція 1. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності економіки України на макро-, мезо- та мікрорівнях

Керівник секції – **Іванов Юрій Борисович** – д. е. н., професор, заст. директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету

Заступник керівника секції – **Мерхо Олександр** – к. е. н., в. о. наукового співробітника відділу економічних проблем машинобудування Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Секретар секції – **Костяна Оксана Вікторівна** – аспірант кафедри оподаткування ХНЕУ

Секція 2. Проблеми розвитку національної інноваційної системи та інноваційної діяльності підприємств

Керівник секції – **Ястремська Олена Миколаївна** – д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства ХНЕУ

Матеріали науково-практичної конференції

Заступник керівника секції – Ріпка Дар'я Олександрівна – к. е. н., доцент кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства ХНЕУ

Секретар секції – Коротич Анна Андріївна – аспірант кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства ХНЕУ

Секція 3. Ліберманівські читання – 2011: економічна спадщина та сучасні проблеми

Керівник секції – Волик Ірина Миколаївна – к. е. н., доцент, вчений секретар Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Заступник керівника секції – Наумік Катерина Георгіївна – к. е. н., доцент, докторант ХНЕУ

Секретар секції – Шликова Вікторія Олександрівна – аспірант Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Кизим Н. А.

д-р экон. наук, профессор, директор

Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины

**ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

Развитие любой страны мира, в том числе и в области инноваций, должно быть подчинено определенной цели, в качестве которой, как правило, выступает улучшение качества жизни населения.

Инновации должно быть направлены на то, чтобы сделать жизнь людей более «продолжительной, здоровой, комфортной и наполненной творчеством».

Сегодня человечество столкнулось с целым рядом глобальных проблем, которые грозят ему вырождением и уничтожением. В 1968 году по инициативе итальянского предпринимателя и общественного деятеля А. Печчеи была создана международная неправительственная организация Римский Клуб, деятельность которого была направлена на стимулирование исследований глобальных мировых проблем. Членами Клуба стали ученые, политики и бизнесмены из разных стран мира, общим количеством 100 человек. Главным результатом деятельности Клуба стали доклады, посвященные глобальным проблемам и путям их решения.

Исследования Дж. Форрестера и группы ученых под руководством Д. Медоуза, которые выполнялись по заказу Римского Клуба, показали, что в будущем мир ожидают серьезные проблемы вследствие сокращения запасов энергоносителей и других природных ресурсов, интенсивного загрязнения окружающей среды и пр.

В свою очередь, каждая из стран мира имеет свои специфические угрозы, которые также могут негативно отразиться на ее будущем развитии. Так, в Украине к таким проблемам можно отнести:

а) в социальной сфере

- низкое качество медицинских услуг и неравная их доступность разным слоям населения;
- низкий уровень обеспечения бедного населения социальной поддержкой и ее низкая адресность;
- несоответствие качества жилищно-коммунальных услуг требованиям потребителей и неудовлетворительное состояние жилищно-коммунального хозяйства;

б) в экономической сфере

- высокая энергоемкость и низкая энергоэффективность экономики;
- высокая зависимость от импорта топливно-энергетических ресурсов;
- значительная изношенность транспортной инфраструктуры.

На решение как глобальных, так и национальных проблем, существующих в каждой из стран мира, и должна быть направлена инновационная деятельность.

Рассматривая ситуацию, сложившуюся на сегодня в Украине, необходимо отметить, что в украинском обществе, в первую очередь, нет понимания того, каким оно должно быть в долгосрочной перспективе, какова должна быть его политическая, социальная, экономическая и духовная сферы, на каких принципах они должны и могут быть построены.

Возьмем модель развития экономики страны. Их существует большое разнообразие: догоняющего или опережающего развития; точечная, селективная или кластерная; американская, азиатская, европейская и т. д.

Какую из них должна выбрать Украина и как ее реализовать в наших условиях?

Как свидетельствует мировой опыт, только модель опережающего развития способна обеспечить стране процветание, а не прозябание на задворках периферии мировой цивилизации. Обеспечить это может только успешное развитие в научно-технической и инновационной сферах.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Состояние дел в Украине в этих сферах демонстрируют следующие цифры: на науку в стране расходуется в 15,3 раза меньше чем в России, в 62 раза меньше чем в Китае и в 5,2 раза меньше чем в Турции. За период 1991–2010 гг. численность работающих в научных организациях страны сократилась в 3,1 раза. По количеству патентов на душу населения Украина уступает не только развитым, но и многим развивающимся странам мира.

Удельный вес предприятий, которые внедряли инновации в Украине в 2010 г., составил 11,5 %, что значительно ниже порогового значения – 50%, экономической безопасности страны.

Промышленный комплекс Украины также находится в довольно сложной ситуации. Средний возраст работающих на украинских предприятиях превышает 50 лет. Износ основных фондов достигает по отдельным отраслям более 70 %. Новое оборудование, которое достаточно редко устанавливается на отечественных предприятиях, практически все является импортным.

Промышленный сектор экономики страны находится преимущественно на уровне третьего и четвертого технологических укладов, которые к тому же деградируют и отстают в своем развитии от аналогичных технологических укладов других стран мира.

С таким низким научно-техническим и инновационным уровнем опережающей модели развития в экономике Украины не построить.

Вместе с тем, мир не стоит на месте. В 2020–2025 гг. прогнозируется новая научно-техническая революция, в основе которой будет лежать шестой технологический уклад.

Что же он собой представляет?

По мнению одного из ведущих американских специалистов в этой области Майкла Роко, предложения которого еще в 1991 году легли в основу известной Национальной нанотехнологической инициативы США, ядром шестого технологического уклада будет конвергенция и интеграция NBIC-технологий, что расшифровывается как: нано-, био-, инфо- и когнитив- технологии.

Всемирный центр оценки технологий, раскрывая особенности NBIC-технологий, отмечает, что конвергенция и интеграция этих технологий означает не только их взаимное влияние, но и взаимопроникновение, когда границы между отдельными технологиями стираются и происходит частично слияние этих областей в единую научно-технологическую область знаний.

Технологические возможности, раскрывающиеся в ходе NBIC-конвергенции, неизбежно приведут к серьезным культурным, философским и социальным потрясениям. В частности, это касается пересмотра традиционных представлений о таких фундаментальных понятиях, как жизнь, разум, человек, природа, существование.

Исторически эти категории формировались и развивались (начиная с уровня бытового и заканчивая философским осмыслением) в рамках медленно изменяющегося человеческого общества.

Возможно, что от основанной на повседневном опыте определенности человечеству предстоит перейти к пониманию того, что в реальном мире не существует четких границ между многими, считавшимися ранее дихотомичными, явлениями. Прежде всего, в свете последних исследований, теряет свой смысл привычное различие между живым и неживым. С точки зрения психологии, представление о существовании дихотомии «живое – неживое» исчезнет с появлением эффективных автономных роботов, особенно антропоморфных.

Также постепенно стирается различие между мысленной системой, обладающей разумом и свободной волей, и жестко запрограммированной.

Появление сильного искусственного интеллекта будет означать, что определенные алгоритмы поведения, с одной стороны, могут быть жестко запрограммированными и полностью понятны программистам, а с другой могут реализовывать разумное поведение у компьютеров и роботов. Стирание границ между живым и неживым может лишить смысла «абсолютное» понимание жизни. А если нет ничего «абсолютно» живого, то многие ценности, выросшие на этой почве, также размываются. Уже сей-

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

час живые существа создаются «искусственно» – с помощью генной инженерии. Недалек тот день, когда станет возможным создавать сложные живые существа (в том числе с помощью нанотехнологий) из отдельных элементов молекулярных размеров. Помимо расширения границ человеческого творчества, это неизбежно будет означать трансформацию наших представлений о рождении и смерти.

Развитие гуманоидных роботов и наделение их искусственным интеллектом приведет к стиранию границ между человеком и роботом.

Столь же неоднозначным является вопрос, что же в будущем будут называть природой. С развитием нанотехнологий человечество потенциально может взять под контроль многие процессы на планете.

Есть ли у Украины шанс осуществить инновационный порыв в шестой технологический уклад и обеспечить в XXI веке экономическое и социальное процветание страны?

Нельзя ответить однозначно. Для этого необходимо осуществить технологическое прогнозирование в стране. Оценить наличие в Украине прорывных исследований и разработок в области NBIC-технологий. И, если имеются таковые, определить возможность их коммерциализации и влияния на экономическое развитие страны. Те из NBIC-технологий, которые являются масштабными, признать перспективными и сконцентрировать имеющиеся материальные, интеллектуальные и финансовые ресурсы на их доведение до уровня коммерциализации и широкого распространения в различных сферах экономики.

Очень важно создать в Украине систему долгосрочного прогнозирования и стратегического планирования научно-технического и инновационного развития.

Основой стратегического планирования научно-технического и инновационного развития должны быть целевые программы, которые обеспечат эффективное использование финансовых средств, которые выделяются на эти цели.

В свою очередь, в основе этих целевых программ должны лежать проекты разной значимости: национальные, региональные или локальные.

Сочетание программно-целевого и проектно-ориентированного подходов позволит обеспечить практическое воплощение целевых программ по каждому из приоритетных направлений научно-технического и инновационного развития.

Литература

1. Новые технологии и продолжение эволюции человека? Трансгуманистический проект будущего/ Отв. ред. В. Прайд, А. В. Коротаев. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 320 с.
2. Drexler E., Peterson C., Perganot G. Unfounding the Future – The Nanotechnology Revolution. New York: Willam Morrow, 1991.
3. Poso M., Bainfridge W. Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science. Arligton: Kluwer Academic Publisher, 2004.
4. Amissimov M. Accelerating Future, 2005. – <http://www.acceleratingfuture.com/michael/>
5. Borner K. Mapping The Structure And Evolution Of Science. Knowledge in Service to Health: Levetaging Knowledge for Modern Science Management – <http://grants.nih.gov/grants/km/oerrm/oer-km-events/burner.pdf>
6. Tnyman R. Genetic Modification of Pigs for Xenotransplantation. Welcome Trust. July 30. 2003.- <http://genome.wellcome.ac.uk/doc-wfd020910.html>
7. Freitas R. Economic Impact of the Personal Nanofactory. Nanotechnology Perceptions: A Review of Ultrapercision Engineering and Nanotechnologys, 2006. – P. 111–126.

Тищенко А. Н.

д-р экон. наук, профессор

Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ УКРАИНЫ И ПУТИ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Немного найдется проблем в экономической науке, настолько животрепещущих, острых и критически важных для национальной экономики, как проблема конкурентоспособности. В самом общем виде конкурентоспособность представляет собой обладание свойствами, создающими преимущества для субъектов экономического соревнования. Эти свойства могут относиться к различным по природе объектам – видам продукции, предприятиям и организациям, их группам, образующим отраслевые объединения или холдинги, к отдельным странам и их группировкам (региональным, политическим, этнокультурным), выступающим в качестве субъектов конкурентной борьбы.

Значимость конкурентоспособности определяется, с *одной стороны*, растущей независимостью экономики, особенно рынков капиталов, включая валютные, что делает все более сложным существование подлинно национальной политики отдельной страны. Практически все страны вынуждены следить за тем, как развиваются их сотрудничество и конкуренция с другими странами, при этом темпы их общественного и политического развития не всегда синхронизируются с экономическими изменениями. Таким образом, конкурировать – значит укреплять свое положение относительно других стран с целью приобретения большего веса в процессе переговоров, где все политические силы объединяют свои стратегии во взаимосвязанную единую систему. С *другой стороны*, высокие технологии и новые отрасли стали основным инструментом в глобальной конкуренции и главным показателем конкурентоспособности.

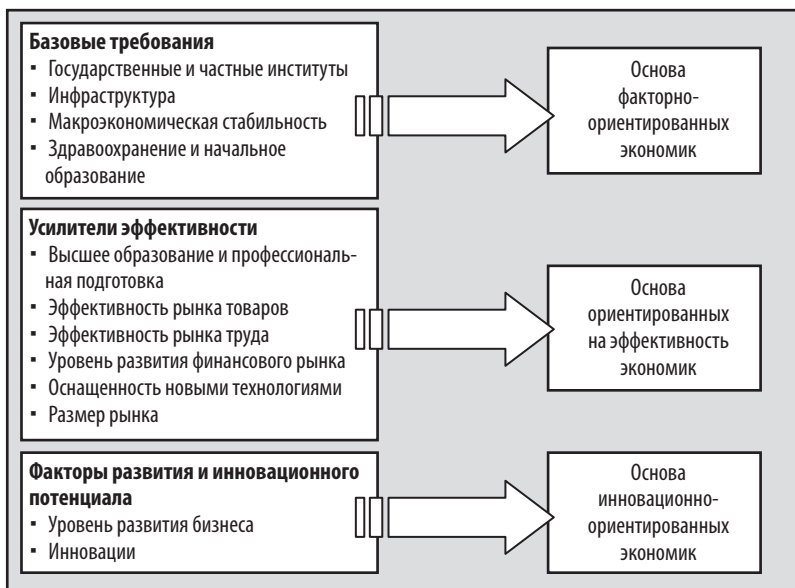
Меняется структура и культура всего мирового рынка: он становится сетевым, а его фигуранты превращаются в части единой хозяйственной электронной экосистемы. М. Кастельс указал на то, что сети оказываются

институтами, способствующими развитию целого ряда областей. Новые экономические формы строятся вокруг глобальных сетевых структур капитала, управления и информации, а осуществляемый через такие сети доступ к технологическим умениям и знаниям составляет в настоящее время основу производительности и конкурентоспособности [1].

Основным средством обобщенной оценки конкурентоспособности стран является Индекс глобальной конкурентоспособности (GCI), созданный для Всемирного экономического форума (ВЭФ) профессором Колумбийского университета Ксавье Сала-и-Мартинем (Xavier Sala-i-Martin, Columbia University) и впервые опубликованный в 2004 году. Как уверяют представители ВЭФ, индекс GCI постоянно совершенствуется на основании тестирования и консультаций с ведущими экспертами. Индекс составлен из 12 компонент, которые детально характеризуют конкурентоспособность стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития. Этими компонентами являются: государственные и частные институты, инфраструктура, макроэкономическая стабильность, здравоохранение и начальное образование, высшее образование и профессиональная подготовка, эффективность рынка товаров и услуг, эффективность рынка труда, уровень развития финансового рынка, оснащенность новыми технологиями, размер рынка, уровень развития бизнеса и инновации (рис. 1) [2]. Всемирная сеть конкурентоспособности ВЭФ изучает факторы, позволяющие национальным экономикам достичь устойчивого экономического роста и долгосрочного благополучия, уже на протяжении трех десятилетий.

В настоящее время анализ охватывает 139 стран с развитыми и развивающимися экономиками. Для каждой из экономик, охваченных исследованием, отчет содержит детальные описания экономики с итогами по общей позиции в рейтинге и по наиболее выдающимся конкурентным преимуществам и недостаткам. Включен также подробный статистический раздел с таблицами рейтингов по различным индикаторам.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Рис. 1. Двенадцать составляющих конкурентоспособности согласно методике ВЭФ и стадии развития национальных экономик

В табл. 1 приведены значения рейтинга согласно Индексу глобальной конкурентоспособности ВЭФ для ряда развитых стран, Украины и соседних с ней государств за период 2010–2011 гг. в сопоставлении с периодом 2009–2010 гг.

Таблица 1

Индекс глобальной конкурентоспособности стран (GCI)

Экономика	Индекс глобальной конкурентоспособности 2010–2011 гг.	Индекс глобальной конкурентоспособности 2009–2010 гг.	Изменение позиции
	Рейтинг	Рейтинг	Изменение
1	2	3	4
Швейцария	1	1	0
США	4	2	-2

Матеріали науково-практичної конференції

Окончание табл. 1

1	2	3	4
Германия	5	7	2
Франция	15	16	1
Китай	27	29	2
Эстония	33	35	2
Польша	39	46	7
Литва	47	53	6
Азербайджан	57	51	-6
Российская Федерация	63	63	0
Латвия	70	68	-2
Казахстан	72	67	-5
Албания	88	96	8
Украина	89	82	-7
Гамбия	90	81	-9
Гондурас	91	89	-2
Грузия	93	90	-3
Армения	98	97	-1
Чад	139	131	-8

Приходится констатировать, что Украина в 2011г. значительно ухудшила свое положение, заняв 89 позицию против 82 в предыдущем отчете ВЭФ. Наша страна опустилась на семь позиций вниз по сравнению с прошлым годом и оказалась на 89-ом месте среди 139 стран мира. Перед Украиной расположилась Албания, за Украиной самая маленькая страна континентальной Африки – Гамбия, а затем Гондурас. Среднемировой индекс конкурентоспособности в мире составляет 4,18 пунктов, при этом Украина набрала всего 3,9. GCI рассчитывается по 12-ти ключевым группам. Регресс в общем рейтинге Украины является следствием ухудшения позиций по 9 из 12 составляющих GCI (табл. 2). Наибольшее падение Украина продемонстрировала по компоненте «Макроэкономическая стабильность», опустившись за год сразу на 26 пунктов (132 место).

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Группа «Эффективность товарных рынков» опустилась на 20 пунктов, заняв 129 место.

Таблица 2

Позиция Украины по ключевым группам GCI

Групповой показатель	Рейтинг по гг.		Изменение позиции
	2009–2010	2010–2011	
Государственные и частные институты:	134	120	-14
Инфраструктура	68	78	+10
Макроэкономическая стабильность	132	106	-26
Здравоохранение и начальное образование	66	68	+2
Высшее образование и профессиональная подготовка	46	46	0
Эффективность рынка товаров	129	109	-20
Эффективность рынка труда	54	49	-5
Уровень развития финансового рынка	119	106	-13
Оснащенность новыми технологиями	83	80	-3
Размер рынка	38	29	-9
Уровень развития бизнеса	100	91	-9
Инновации	63	62	-1

В группе «Институты» наша страна потеряла 14 пунктов, опустившись до 134 места. Столь низкий показатель по этой компоненте связан с тем, что Украина имеет очень плохую оценку по целому ряду показателей. Так, по показателям «защита прав миноритарных акционеров» и «эффективность законодательных органов в регулятивной сфере» Украина занимает предпоследнее место в рейтинге. По такому показателю, как «независимость судебной власти», Украина занимает 134-е место, по «расточительству государственных средств» –131-е, «взяточничеству» –127-е, «доверию к правоохранительным органам и политикам» –122-е, «организованной преступности» –116-е. По компонентам «уровень развития финансового рынка» и «уровень развития бизнеса» Украины заняла 119 и 100-е места, опустившись соответственно на 13 и 9 пунктов. «Надежность банковской системы» Украины является самым

низким показателем среди участвующих в рейтинге стран (138 место), «легкость взятия кредита» занимает 130-е, «эффективность налоговой системы» – 136-е места.

Макроэкономическая группа резко понизилась в рейтинге по показателю «дефицит бюджета», оказавшегося ниже прошлогоднего уровня на 66 пунктов. «Госдолг» и «инфляция» занимают соответственно 52 и 134 места, снизившись на 25 пунктов.

Список конкурентных преимуществ экономики Украины значительно короче. Положительную динамику показала компонента «инфраструктура», которая поднялась на 10 пунктов вверх, «охрана здоровья и начальное образование» выросло на два пункта, «высшее и профессиональное образование» не изменило своего положения. Украине удалось сохранить такие конкурентные преимущества, как высокообразованное население, гибкий и эффективный рынок труда, перспективный по объемам внутренний рынок.

Методики ВЭФ выделяют три стадии развития экономик: на первой стадии экономический рост зависит от базовых факторов, а страны конкурируют за счет обеспеченности ресурсами. Сохранение конкурентоспособности на этой стадии зависит в основном от стабильного функционирования первых четырех групп составляющих GCI (см. рис. 1, табл. 2). По мере дальнейшего экономического роста страны переходят к следующей стадии, где экономический рост зависит от эффективности. Ее обеспечивают следующие 6 компонент GCI. В стадии развития экономики, зависящей от инноваций, компании и страны конкурируют за счет новой и уникальной продукции (последние две компоненты). Исходя из этой градации, Украина входит в кластер экономик, ориентированных на эффективность. Ее позиции, в сравнении с усредненными позициями стран этого кластера по 12-ти группам GCI, представлены при помощи радара компонент (рис. 2).

Анализ экономического развития, представленный в отчете ВЭФ, позволяет осмыслить проблемы конкурентоспособности страны с позиций

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

объективной оценки последствий кризиса для экономики. Полученный рейтинг позволяет проанализировать причины, по которым страны выигрывают или проигрывают конкурентную борьбу.

Рис. 2. Компоненты конкурентоспособности Украины в сравнении с другими странами, ориентированными на эффективность

Перед Украиной открывается уникальная возможность воспользоваться отчетом ВЭФ для проведения структурных реформ, способных обеспечить устойчивое повышение конкурентоспособности страны в долгосрочной перспективе. Единственный способ сохранить устойчивые темпы экономического роста в посткризисных условиях заключается в повышении конкурентоспособности и модернизации экономики, а также постепенном переходе страны к инновационному пути развития. В отличие от многих стран, где есть либо сырьевые, либо человеческие ресурсы, Украина имеет и те, и другие. Наша страна еще сохранила колоссальный экономический потенциал, и нет каких-либо объективных фундаментальных барьеров для ее развития.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология /под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Академия, 1999. – 496 с.

2. The Global Competitiveness Report 2010–2011 [Электронный ресурс]. – режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

---

Попов О. Є.

д-р екон. наук, доцент

Харківський національний економічний університет

МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ: КОНЦЕПЦІЯ О. Г. ЛІБЕРМАНА І СУЧАСНІСТЬ

Два десятиріччя, які пройшли з моменту проголошення незалежності України, стали часом здійснення масштабних громадсько-політичних, соціально-економічних, науково-технологічних, культурних трансформацій. Перетворення, що відбулися протягом новітнього періоду існування суверенної української держави, невідомо змінили стан нашого суспільства та заклали фундамент становлення національної свідомості та ідентичності. Проте найважливішою і майже обов'язковою передумовою для досягнення реального суверенітету держави, прискорення інтеграції в сучасну глобальну систему світогосподарських зв'язків, забезпечення високої якості життя і добробуту населення України є активізація процесів реформування і структурної перебудови економіки. Визначення цілей і пріоритетів реформ, обґрунтування вибору ефективних механізмів вирішення нагальних завдань забезпечення стійкого розвитку економіки передбачають насамперед необхідність узагальнення основних закономірностей здійснення масштабних трансформацій, що охоплюють широке коло різних сфер соціально-економічної активності суспільства. Плідним підґрунтям для такого роду узагальнення є вивчення величезного історичного досвіду проведення реформ, одним з найбільш цікавих прикладів яких стала спро-

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

ба модернізації господарського механізму радянської економіки, зроблена переважно у період 8-ої п'ятирічки (протягом 1965–1970 рр.).

Теоретичне підґрунтя економічної реформи, нагальна необхідність якої на початку 60-х років майже не викликала сумніву серед більшості економістів, було сформовано в результаті тривалої наукової дискусії, активну участь у якій взяли авторитетні вчені, державні та партійні діячі, керівники підприємств, фахівці планових органів. Ініціатором широкого публічного обговорення реформаторських ідей, які надалі стали основою для вибору моделі удосконалення господарського механізму радянської економіки, був професор Харківського інженерно-економічного інституту (ХІЕІ) Овсій Григорович Ліberman. Саме публікація [2, с. 3] у «Правді» (головній газеті країни) програмної статті харківського економіста, яка була підготовлена за матеріалами його доповіді, поданої у Центральний Комітет Комуністичної партії СРСР у 1962 р., започаткувала запеклу дискусію відносно визначення шляхів економічної реформи.

Здається, що в основних положеннях концепції реформи, викладених професором О. Г. Ліbermanом, знайшов віддзеркалення весь складний досвід його непростого життя, повороти якого відображали буреломні події, які пережили Російська імперія та (певною мірою її нащадок) СРСР протягом ХХ сторіччя. Трудовий шлях майбутнього ідеолога економічної реформи розпочався (після отримання класичної гімназичної освіти) напередодні революційних потрясінь 1917 року. Виконання обов'язків статистика Всеросійського Земельного Союзу, секретаря Київського міського продовольчого управління і губернського держконтролю О. Г. Ліberman поєднував з успішним навчанням на юридичному факультеті Київського університету. Прийняття і початок реалізації «нової економічної політики», ухваленої 15 березня 1921 року X-тим з'їздом РКП (б) на зміну моделі «військового комунізму», О. Г. Ліberman зустрів вже у Харкові, де працював на відповідальних посадах у Народному комісаріаті робочо-селянської інспекції УРСР. Наукові командировки до Німеччини (1924–1925 рр., 1929 р.) дозволили О. Г. Ліbermanу ознайомитися з передовим на той час досвідом організації обліку виробництва та інструментарієм ма-

шинного обліку, який надалі був успішно використаний на харківському заводі «Серп і молот». Актуальність використання набутих знань та навичок в сфері механізації управлінських процесів у промисловості наприкінці 20-х років значно зросла з початком реалізації державного курсу на прискорену індустріалізацію народного господарства. Вагома теоретична підготовка О. Г. Лібермана та його значний практичний досвід організатора виробництва у 1932–1941 рр. були затребувані під час роботи в ХІЕІ – в сфері підготовки економічних кадрів для радянської промисловості, що стрімко розвивалася.

Разом з великою кількістю видатних партійних та господарських керівників, діячів науки і мистецтва, простих робочих та селян, звичайних обивателів О. Г. Ліберман був зтягнутий в крутень репресій і чисток періоду 1937–1939 рр. Проте доля, на відміну від багатьох інших жертв репресій, виявилася милосердною до харківського науковця, який у 1940 р. не тільки був визволений з ув'язнення, але й знайшов в себе сили для успішного захисту кандидатської дисертації.

Під час Великої Вітчизняної війни та у перші післявоєнні роки О. Г. Ліберман працював у республіканських органах, центральних науково-дослідних і освітніх установах Народного Комісаріату фінансів. Повернення (у 1947 р.) науковця до Харкова та відновлення на посаді завідувача кафедри економіки та організації машинобудівних виробництв ХІЕІ співпали з першими спробами реформування створеного у 30-ті роки радянського господарського механізму [8], метою яких мали стати підвищення матеріального рівня життя народу на основі розгортання випуску товарів народного споживання та розвитку відповідних галузей виробництва. Вирішення цього складного завдання передбачалося здійснювати шляхом збільшення товарообігу, розширення торговельної мережі, налагодження роботи споживчої кооперації. З іншого боку, на фоні певного обмеження функцій партійних комітетів відбувалося зростання ролі державних органів в регулюванні економіки. Найбільш важливими результатами здійснення такого роду змін стали відміна карткової системи, проведення грошової реформи і пов'язане з цим певне зростання значення товарно-

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

грошових відносин у цілому [7, с. 62]. Саме в цей період (1948–1949 рр.) увага О. Г. Лібермана зосереджується на вивченні проблем розширення господарської самостійності та зацікавленості підприємств у належному виконанні планів та підвищенні ефективності роботи. Проте наукова думка на той час ніяк не могла уникнути меж визначених в ході дискусії 1951 р. та узагальнених у [9] положень політичної економії соціалізму, що виходила з наявності об'єктивного закону планомірного розвитку народного господарства. Наслідком дії цього закону (на відміну від «капіталістичних» законів «конкуренції та анархії виробництва»), за твердженням І. В. Сталіна [9, с. 168], слід було вважати «безкризовий» характер неухильного росту соціалістичного виробництва, для якого, в свою чергу, сфера впливу закону вартості строго обмежувалася тільки регулюванням розподілу праці між різними галузями господарства. Безумовно, що такий підхід, навіть обговорення пропозицій О. Г. Лібермана, спрямованих на розширення економічної самостійності державних підприємств, могли мати вкрай небезпечні для автора наслідки.

Невід'ємною складовою часткової лібералізації політичного режиму СРСР, що відбулася після 1953 р., стали спроби економічних перетворень, які робилися керівництвом СРСР у 1953 р. та у 1957 р. Об'єктивними передумовами, які з початку 50-х років визначали необхідність удосконалення господарського механізму, стали скорочення темпів росту продуктивності праці (з 113% до 105% у 1950–1960 рр.) [5, с. 161], екстенсивний характер забезпечення економічного зростання (тільки 62% якого у 1961–1965 рр. було забезпечено підвищенням продуктивності праці) [6, с. 195], наростання структурних диспропорцій між виробництвом предметів споживання та засобів виробництва і т. ін. Проте заходи, які здійснювалися для покращення механізму функціонування народного господарства, визначалися переважно екстенсивною спрямованістю (наприклад, освоєння цілинних земель) або половинчастим характером (з *одного боку*, підвищення закупівельних цін на продукцію сільського господарства, удосконалення матеріального стимулювання селян, а з *іншого* – збереження та навіть посилення обмежень щодо прояву приватної ініціативи на селі та

ін.). Проведена з 1957 р. реорганізація системи управління народним господарством, в ході якої основні важелі впливу мали перейти від галузевих міністерств і партійних комітетів до регіональних органів (рад народного господарства – раднаргоспів), також не принесла очікуваних високих результатів підвищення ефективності функціонування промисловості та сільського господарства.

В умовах пошуку нових форм і методів соціалістичного господарювання пропозиції О. Г. Лібермана, вперше систематизовані у лекції-доповіді «Шляхи підвищення рентабельності та зниження собівартості продукції» на семінарі директорів підприємств (травень 1955 р.), закономірно пригорнули до себе увагу керівників промисловості. За результатами проведених протягом 1952–1956 рр. досліджень, О. Г. Ліберман підготував та успішно захистив докторську дисертацію, окремі положення якої (зокрема, відносно удосконалення системи планування, статистичної звітності) оперативно були використані на практиці.

Отже, концепція реформи господарського керівництва та планування, оприлюднена О. Г. Ліберманом у 1962 р. [2], була сформована в результаті тривалих наукових пошуків та отримання значного досвіду практичної діяльності в сфері організації виробництва. Механізм удосконалення управління народним господарством, відповідно до запропонованого підходу, мав ґрунтуватися на дотриманні таких основних принципів: обмеженість централізованого планування (зокрема, показниками обсягів та номенклатури виробництва); економічна самостійність підприємств (в частині визначення шляхів виконання планових завдань); єдність джерел матеріального заохочення; залежність обсягів стимулювання від отриманих фінансових результатів діяльності (прибутку та рентабельності); диференційований підхід до урахування відмінностей в умовах господарської діяльності при централізованому встановленні «шкали заохочення»; обмеження впливу регулюючих органів (перш за все, раднаргоспів) на діяльність підприємств; розширення прав підприємств щодо розпорядження коштами єдиного фонду заохочення; впровадження гнучкого ціноутворення на нові вироби.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Оприлюднення пропозицій О. Г. Лібермана, які визначалися принциповим (насамперед, з точки зору підходу до оновлення господарського механізму характером), стали предметом гострої дискусії, в рамках якої відбувалося обговорення багатьох теоретичних і практичних аспектів запропонованої реформи. Прихильники концепції харківського науковця насамперед вважали, що підвищення ролі прибутку і рентабельності при плануванні діяльності підприємств дозволить повною мірою використати переваги централізованого планового господарства перед «невизначеністю ринку». Опозиція ідеям О. Г. Лібермана виходила з різних міркувань: від абсолютної неможливості запозичення до соціалістичного механізму господарювання будь-яких елементів ринкового регулювання (зокрема, гнучких цін) до необхідності посилення ролі централізованого планування на засадах впровадження програм повної інформатизації економічних процесів в межах утворення єдиної державної мережі обчислювальних центрів. В практичній площині заперечення реформі були пов'язані перш за все із побоюваннями щодо можливого поглиблення структурних диспропорцій, недосконалості запропонованого механізму цін, ймовірності необґрунтованого зростання фонду споживання і т. і.

Слід відзначити, що зауваження опонентів О. Г. Лібермана часто носили суто ідеологічний характер, небезпечність якого для автора концепції реформи була відчутною навіть за часи «відлиги» та за умов певної підтримки з боку впливових партійних, державних і господарських діячів. Навіть по завершенні реформи (у 1970 р.) О. Г. Ліберман [3, с. 7] змушений був знову і знову спростовувати схильність до ідеї повернення до «капіталістичного ринкового підприємництва». Наявність такого роду заперечень певною мірою вважається також причиною певного скептичного відношення до концепції реформи з боку заступника Голови Президії Ради міністрів СРСР (1957–1964 рр.) О. М. Косигіна, який, на відміну, наприклад, від Голови Держплану СРСР (1957–1958 рр., 1965–1986 рр.) М. К. Байбакова, прагнув до уникнення участі у суперечках стосовно механізму удосконалення управління народним господарством. Тільки після 1964 р. вже голова радянського уряду О. М. Косигін зробив вибір

на користь пропозицій професора О. Г. Лібермана. Проте основні положення обраної концепції реформ були проголошені ним тільки 27 вересня 1965 року [1, с. 259–299].

Оцінка результатів економічної реформи та визначення причин, які перешкодили реалізації її планів у повному обсязі, до нашого часу викликають запеклі дискусії. Так, майже безперечними були успіхи, досягнуті народним господарством СРСР протягом VIII-ої п'ятирічки (1965–1970 рр.): надзвичайно високі темпи росту національного доходу, зростання обсягів житлового будівництва, розвитку соціальної сфери, збільшення добробуту населення. З іншого боку, підтвердженням побоювань опонентів реформи стали виникнення загрозливих тенденцій щодо безпідставного зростання цін, збереження високого рівня непродуктивних витрат, уповільнення темпів впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки. Додаткові труднощі у проведенні перетворень були пов'язані із значною тривалістю процесу змін, причиною продовження якої була кардинальна невідповідність умов для забезпечення рентабельної роботи різних підприємств. Проте в подальшому (після завершення першого етапу реформ у 1970 р.) заходи щодо поглиблення реформ вже не носили комплексного і системного характеру, закладеного в концепції О. Г. Лібермана: зокрема, багатоступінчаста система управління промисловістю була замінена на двох- та триланкову; на окремих підприємствах впроваджувалися певні елементи системи господарського розрахунку; було удосконалено систему показників планування і звітності та ін. Причини, що стали перешкодою на шляху поглиблення перетворень соціалістичного господарського механізму, зазвичай пов'язують із впливом об'єктивних (органічні вади централізованого планування в контексті ускладнення умов економічного розвитку, вичерпання резервів забезпечення екстенсивного зростання, неможливість відмови від дотування неефективних виробництв та ін.) та суб'єктивних (особисті відносини керівників партії та держави, стрімке збільшення валютних надходжень бюджету від експорту енергоносіїв, необхідність збільшення витрат, пов'язаних з участю у глобальному геополітичному протистоянні й т. ін.) факторів.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Для О. Г. Лібермана згортання економічної реформи стало перешкодою для подальшої участі у наукових дискусіях стосовно перспектив розвитку народного господарства. Період активної роботи в урядових та академічних комісіях з підготовки реформи, а також тріумфальних лекційних відвідувань зарубіжних країн у 1965–1967 рр. певною мірою звузився до меж університетської роботи.

Сплеск уваги дослідників, що спостерігається протягом останніх двох десятиріч, щодо вивчення досвіду та практики удосконалення господарського механізму в ході реалізації концепції перетворень, обґрунтованої професором О. Г. Ліберманом, визначається рядом обставин, серед яких слід відзначити такі: *по-перше*, генетичний зв'язок між закономірностями розвитку національних економік країн, що стали нащадками республік СРСР; *по-друге*, наочність демонстрації складності самого процесу реформування, взаємообумовленості та взаємозв'язку економічних факторів з іншими аспектами суспільного розвитку.

Так, здається, що кращим поясненням природи причин, які перешкодили повній реалізації потенціалу удосконалення соціалістичного господарського механізму (як у 1965–1970 рр., так і надалі) слід вважати думку, яку висловив інший реформатор СРСР, сучасник О. Г. Лібермана та О. М. Косигіна – Ю. В. Андропов [4, с. 485] у 1983 р. : «Если говорить откровенно, мы еще до сих пор не знаем в должной мере общество, в котором живем. Поэтому вынуждены действовать... эмпирически, весьма нерациональным способом проб и ошибок».

Отже, успішність здійснення сучасних реформ, спрямованих на інтенсифікацію розвитку економіки України, також у вирішальній мірі залежить від готовності суспільства сприйняти необхідні зміни, від здатності реформаторів запропонувати привабливу модель розвитку, яка в належній мірі буде враховувати інтереси більшості населення. Тому саме на пошуку такої моделі та відпрацюванні необхідного для її реалізації механізму реформ мають бути зосереджені зусилля вітчизняних науковців, зокрема в певній мірі нащадків професора О. Г. Лібермана – науковців Харківсько-

го національного економічного університету та Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України.

Література

3. Косыгин А. Об улучшении управления промышленностью, совершенствовании планирования и усилении экономического стимулирования промышленного производства. Доклад на Пленуме ЦК КПСС 27.09.1965г. / А. Н. Косыгин. // Избранные речи и статьи. – М. : Политиздат, 1974. – 786 с. – С. 259–299.
4. Либерман Е. План, прибыль, премия / Е. Г. Либерман. // Правда. – 9 сентября 1962 г. – № 252 (16108). – с. 3
5. Либерман Е. Экономические методы повышения эффективности общественного производства. / Е. Г. Либерман. – М. : Экономика, 1970. – 176 с.
6. Млечин Л. Юрий Андропов. Последняя надежда режима / Л. М. Млечин. – М. : ЗАО «Центрполиграф», 2008. – 511 с.
7. Народное хозяйство СССР 1922–1972 гг. : Юбилейный статистический ежегодник / ЦСУ СССР. – М. : Статистика, 1972. – 848 с.
8. Очерки экономических реформ / Ю. Ф. Воробьев, Р. А. Белоусов, С. Н. Петишкина и др. / Отв. ред. Ю. Ф. Воробьев. РАН, Институт экономики, Акад. экон. наук и предпринимат. деятельности. – М. : Наука, 1993. – 270 с.
9. Пихоя Р. Г. Советский Союз: история власти. 1945–1991. / Р. Г. Пихоя. – М. : Издательство РАГС, 1998. – 733 с.
10. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: Сб. док. за 50 лет (1917–1967): В 5 т. – М. : Политиздат, 1968. – Т. 3. – 751 с. . – С. 350–362, 362–368, 505–511, 549–560.
11. Сталин И. Экономические проблемы социализма в СССР / И. В. Сталин. // Сочинения. – Т. 16. – М. : Издательство «Писатель», 1997. – 464 с.

Сазонець І. Л.

д-р екон. наук., професор

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Розвиток економіки України характеризується ускладненням процесів конкуренції як на внутрішньому ринку так і глобальною конкуренцією на всіх рівнях, внаслідок чого інноваційний розвиток стає головною передумовою забезпечення конкурентоспроможності всієї країни та її господарюючих суб'єктів. Однак, питанням підвищення конкурентоспроможності та розвитку підприємств космічної галузі України до останнього часу зовсім не приділялося уваги вченими-економістами. Це пояснюється як закритістю тематики, так і обмеженим доступом до статистичної інформації.

Розвиток ринку космічної продукції та послуг став незворотним процесом та явищем кінця ХХ початку ХХІ ст. Підприємства, що здійснюють виробництво даної продукції, називають високотехнологічними. Це означає, що підприємство виробляє високотехнологічну продукцію, а також здійснює розробку, розвиток і виведення на ринок нових продуктів та/чи інноваційних виробничих процесів шляхом систематичного використання наукових та технічних знань. Крім того, високотехнологічне промислове підприємство відповідає таким суттєвим ознакам, як наявність у структурі виробництва великої частки високотехнологічної продукції, конкурентоспроможної на міжнародному ринку; висока додана вартість та висока продуктивність праці; випуск нових видів продукції та/чи нових виробничих процесів; використання у значній мірі проміжної високотехнологічної продукції для виробництва кінцевої продукції (мають високу частку закупок високотехнологічних товарів для потреб власного виробництва); застосування високотехнологічних методів виробництва та високотехнологічних процесів; наявність у штаті значної частки працівників

технологорієнтованих професій; здійснення значних капіталовкладень у внутрішні та зовнішні ДіР; здійснення значних обсягів інвестицій на техніко-технологічне переозброєння.

Розвиток ринку космічної продукції зазнав суттєвих змін під впливом політичних та економічних факторів, що відбулися у світі. Припинення «холодної війни» між Сходом та Заходом, фінансові та економічні кризи сприяли зменшенню бюджетних асигнувань, що виділялися виробникам даної продукції. Зміни сприяли перегляду стратегій розвитку компаній аерокосмічного ринку, що вплинуло на всі їх структурні складові. Обмеженість фінансування підприємств загострила перед ними питання визначення пріоритетних напрямків функціонування та побудови концепції розвитку, як основи подальшого ефективного функціонування.

Ядром сучасної індустрії Європи виступає група галузей машинобудування. В середині ж машинобудівного комплексу велику роль відіграє авіаційно-космічне виробництво. Стратегічна важливість і вигідність галузі для усїєї планети підтверджується думкою вчених, які називають космічну галузь «головним двигуном економічного та соціального розвитку, а космічні інвестиції – інвестиціями в майбутнє». Європейські підприємства у цій сфері користуються широким міжнародним визнанням. З 1975 року координує діяльність цих підприємств створене «Європейське космічне агентство» (ESA). До складу агентства входить 18 європейських держав (Австрія, Бельгія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Швеція, Швейцарія та Велика Британія). Основним представником цього об'єднання є Франція, а саме концерн «Аріанспейс». Серед підприємств, що працюють на агентство, помітні такі об'єднання як: «Аероспасьяль» («Aerospatiale»), «Даза» («DASA»), «Матра» («MATRA»), «Снекма» («Snecma»), «Ер Лікід» («Air Liquide»).

Основна тенденція розвитку сучасних світових підприємств космічної галузі – це глобалізація космічних наукових досліджень і технологій. Ця тенденція притаманна і європейським підприємствам. З економічного погляду вона розвивається в двох напрямках: комерційний (міжнародні

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

підприємницькі проекти, міжфірмові контракти) і некомерційний (реалізація міждержавних наукових проектів й академічних угод). Останнім часом жваво почали здійснюватися глобальні комерційні наукові проекти. Насамперед, це найскладніші і значущі для світової спільноти вір-проекти (освоєння Місяця, Марса, інших планет Сонячної системи).

Дотримуючись напрямку глобалізації, діяльність ЄКА спрямована на використання глобального науково-дослідного потенціалу, включаючи залучення висококваліфікованих науково-технічних кадрів, участь у фінансуванні спільних проектів. Це допомагає подолати вузькі місця у власних дослідженнях, шукати можливості для підвищення технологічних компетенцій підприємств шляхом налагодження нових контактів. Передбачається навіть активізація співпраці ЄКА і Росії у ракетно-космічній сфері, аж до вступу РФ найближчої (середньострокової) перспективи до ЄКА на правах асоційованого члена.

Зараз великого розвитку набуває застосування систем дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) – це один з найперспективніших напрямків, що динамічно розвивається. Ринок збуту систем ДЗЗ щороку розширюється на 20%. Прогрес у створенні новітньої обчислювальної техніки, засобах зв'язку та Інтернеті стали поштовхом до таких тенденцій розвитку ДЗЗ, як принципово нової інформаційної технології: комерціалізація і мілітаризація; інтеграція космічної діяльності у сфері систем ДЗЗ на міжнародному рівні; розвиток систем ДЗЗ як промислової інформаційної технології з орієнтацією на потреби користувачів. Використання цієї технології суттєво змінює управління природними ресурсами, контроль стану довкілля і його захист, а також забезпечення національної безпеки. Результатом роботи ЄКА у цьому напрямку є глобальна космічна навігаційна система «Galileo», яка успішно може конкурувати з такими системами як GPS (США) та «Глонасс» (Росія).

Послуги космічного зв'язку користуються великим попитом практично серед усіх країн світу, що зумовлено великим рівнем комерціалізації цієї сфери і потребами військової галузі. Перспективними напрямками діяльності ЄКА у космічній галузі є участь у реалізації:

Матеріали науково-практичної конференції

- проектів з урахуванням можливих революційних проривів у ракетно-космічній галузі і науці, зокрема розробка наступного покоління принципово нових систем: космічних транспортних систем «Земля – навколоромна орбіта», міжорбітальних космічних транспортних систем, міжпланетних космічних транспортних систем, робототехнічних систем для створення і ремонту великих платформ і баз-станцій, систем життєзабезпечення із замкнутим циклом, а також для тривалої життєдіяльності людини в умовах мікрогравітації;
- проектів, спрямованих на розв'язання земних проблем навколишнього середовища (створення космічних систем моніторингу довкілля, у тому числі передвісників стихійних руйнівних процесів – тайфунів, цунамі, землетрусів, повеней тощо);
- проектів для забезпечення безпеки держав і зміцнення їхньої обороноздатності,
- розвитку економіки і науки;
- міжнародних комерційних проектів, зокрема у сфері послуг супутникового зв'язку, навігації, спостереження Землі із Космосу, транспортних систем;
- міжнародних і глобальних інформаційних систем і мереж нового покоління із застосуванням космічних технологій, використання яких сприятиме розвитку економіки, науки і техніки, а також глобалізації світової системи господарювання.

Уряд США вважає, що майбутнє – за приватними ракетами. Тому, діяльність НАСА відтепер повинна прагнути до певного завдання – виводити на орбіту астронавтів, використовуючи транспорт приватних компаній. Також передбачено, що впродовж найближчих трьох років на розвиток приватних програм підготовки космічних екіпажів буде витрачено 1,3 млрд доларів. Ці засоби повинні покласти початок розробці і створенню ракет і капсул для доставки астронавтів на Міжнародну космічну станцію (МКС) приватними компаніями.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Космічна діяльність України забезпечує їй гідне місце серед невеликої кількості держав світу, які мають можливість створювати ракетно-космічну техніку у замкнутому циклі. Особливої уваги потребують дослідження проблеми розвитку та конкурентоспроможності українських підприємств космічної галузі, оскільки вони забезпечують економічний та науково-технічний розвиток, вирішення глобальних проблем людства, в тому числі національної безпеки, формують пропозицію для внутрішнього та зовнішнього ринку країни.

Навіть в умовах фінансово-економічної кризи співвідношення обсягів виробництва на підприємствах космічної галузі 2009 року до відповідних обсягів 2008 року склало 82,3% і є кращим у порівнянні за цим показником в цілому по промисловості України (78,1%) і по машинобудуванню (54,9%) в умовах значного недофінансування галузі. Покращився експортно-імпортний баланс космічної галузі – за підсумками 2009 року експорт в 3 рази перевищив імпорт.

Слід зазначити, що більшість підприємств галузі належать до державної форми власності, тобто «прислужують двом господарям» – зазнають прямого впливу державного управління, а реалізують продукцію по законам ринку. Такий ефект гарно ілюструється прикладом, коли ДП «КБ «Південне» ім. М. Янгеля» за 2010 рік під державні замовлення отримало близько 53,6 млн грн, а з коштів від комерційних проектів заплатили податків 105,7 млн грн. На підприємстві спостерігається найвища середня заробітна платня по галузі, крім того, в минулому році було прийнято на роботу більш 300 молодих спеціалістів. Це ще раз свідчить про необхідність заходів підтримки держави – і не завжди тільки фінансової. Основні показники науково-технічної діяльності ДП «КБ «Південне» свідчать про наявність потужного інтелектуального капіталу, ефективного маркетингу, спроможність підприємства виконувати складні завдання та проекти та про необхідність постановки на баланс нематеріальних активів підприємства як додаткового джерела отримання прибутку.

Однією з основних рушійних сил розвитку ракетно-космічної техніки протягом наступних десяти-п'ятнадцяти років стане подальша комерці-

алізація космічної діяльності. Крім запланованого США, ЄКА, Китаєм та іншими країнами ширшого залучення приватних аерокосмічних компаній і корпорацій для виконання перспективних широкомасштабних космічних проєктів, подальшого розвитку дістане вже сформований комерційний міжнародний ринок космічних товарів і послуг, зокрема у сфері створення космічних систем спостереження, навігації, телекомунікації, засобів виведення тощо.

Системи спостереження (дистанційного зондування Землі). Застосування систем дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) є економічно ефективним напрямом світової космічної діяльності, який динамічно розвивається. Ринок збуту систем ДЗЗ щорічно розширюється на 20%, і експерти передбачають на ньому бум (у найближчі 10 років на навколосемних орбітах перебуватиме приблизно 170 КА ДЗЗ, причому 130 з них буде запущено після 2009 року).

Системи космічної навігації. Сьогодні й у найближчій перспективі світовий ринок систем космічної навігації визначатиметься розвитком глобальної навігаційної системи подвійного призначення США GPS другого покоління й системи російської розробки «ГЛОНАСС», яка перебуває на стадії модернізації. З 2010 року введено в експлуатацію глобальну космічну навігаційну систему ЄС «Галілео», що сприяє підвищенню конкуренції й перерозподілу прибутків на ринку систем космічної навігації.

Системи космічних телекомунікацій – найбільш прибуткова сьогодні частина ринку космічних послуг. Послугами космічних систем зв'язку користуються практично всі держави світу, що зумовлено високим рівнем комерціалізації в цій сфері й потребами військових. Найбільший розвиток отримали сегменти ринку цифрового телевізійного й радіомовлення, голосового зв'язку й передачі даних.

Засоби виведення. Попит на засоби виведення КА формується світовим комерційним ринком пускових послуг і зусиллями урядів держав, зацікавлених у створенні РН (транспортних космічних систем) в інтересах використання космосу у тому числі з метою забезпечення безпеки й оборони.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

У більшості випадків уряди беруть на себе фінансування розробки засобів виведення, підтримки (створення) космодромів, формування науково-технічних і технологічних наробок для основних систем засобів виведення.

При розв'язанні проблем розвитку підприємств космічної галузі слід врахувати специфіку рівня розвитку сучасного високотехнологічного сектора України, а саме: 1) низька інноваційна активність промислового виробництва. Розробку й реалізацію інновацій в 2010 р. здійснювали всього 13,8 підприємств, тоді як у США – приблизно 30%; 2) внутрішній попит на продукцію високотехнологічного комплексу залишається низьким внаслідок високої конкурентоспроможності закордонних товарів; 3) більшість підприємств віддають перевагу закупівлі готового устаткування, а не використанню НДДКР для вдосконалення діючого виробництва; 4) не завершена корпоратизація, тобто формування великих науково-виробничих структур, економічно стійких, здатних до формування факторів саморозвитку й до здійснення всього відтворювального циклу; 5) підсилюється диспаритет у торгівлі високотехнологічною продукцією. Якщо в 2002 р. співвідношення експорту високотехнологічної продукції до її імпорту становило 0,53%, то в 2009 р. воно зменшилося до 0,23%. У країнах з низьким рівнем інвестиційно-інноваційного розвитку відповідне співвідношення становить 0,39%, із середнім – 0,78%, з високим – 1,04%; 6) орієнтація науково-технічних досліджень здійснюється без обліку ринкового попиту. Корпоративний сектор залишився без наукового забезпечення, порушений зв'язок між сучасними розробками й виробництвом; 7) вітчизняні експортери компенсують високу енергоємність низькою заробітною платою, невисокими соціальними видатками й заниженими екологічними вимогами; 8) низька платоспроможність стимулює виробництво низькоякісної продукції та послуг; 9) надмірне забруднення навколишнього середовища перешкоджає розгортанню багатьох сучасних технологій і викликає відплив умів, що прагнуть до високої якості життя.

Отже, реалізація державної політики у високотехнологічному секторі потребує розв'язання наступних питань: 1) посилення впливу плато-

спроможного попиту на розвиток внутрішнього ринку; 2) збільшення інвестиційних і фінансових ресурсів у нових системоутворюючих галузях вітчизняної промисловості для збільшення виробництва товарів кінцевого споживання й послуг на внутрішньому ринку; 3) підвищення ролі сумлінної конкуренції на внутрішньому ринку в стимулюванні виробництва нових зразків продукції; 4) базою нової інфраструктури в сфері наукоємних виробництв повинні стати сильні промислові корпоративні структури й супутні підприємства малого й середнього бізнесу; 5) використання світової практики активізації інноваційних процесів стосовно до різних економічних і політичних умов.

Тенденції інноваційного розвитку підприємств космічної галузі віділяють процеси консолідації в контексті міжнародних інтеграційних процесів. Процеси транснаціоналізації високотехнологічного виробництва, інтернаціоналізації та становлення світового ринку технологій свідчать про необхідність концентрації капіталу в міжнародних масштабах. На даному етапі одним із найбільш поширених механізмів забезпечення цього процесу є злиття та поглинання. В цих умовах уряд України і підприємства космічної галузі повинні враховувати ці тенденції із своїми власними стратегічними цілями та інтересами.

Розвиток сучасних високоефективних, конкурентоспроможних підприємств світової космічної галузі являє собою об'єктивний еволюційний процес, що зазнає стратегічного керування завдяки узгодженій політиці на макро- та мікро рівні; спирається, *по-перше*, на міцні і розгалужені національні фінансово-економічні бази та на всебічне наукове обґрунтування. *По-друге*, вирішального значення набувають політичні аспекти реформ, їх синхронізація у просторі й часі із економічними перетвореннями та їх законодавчим, нормативно-правовим забезпеченням. *По-третє*, ключовим фактором розвитку стає орієнтація на вирішення завдань соціальної сфери – завдання, що випливають з необхідності поліпшення якості людського розвитку, вирішення нагальних і гострих соціальних питань.

Головною перевагою мікрорівня, що забезпечує конкурентні переваги та розвиток підприємств, є швидка реакція підприємств на поліпшення

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

макроекономічної кон'юнктури, ефективне використання всіх видів потенціалу підприємств. Основними напрямками оптимізації мікроекономічних умов господарського зростання була і залишається реструктуризація підприємств за допомогою наступних заходів:

- зміна структури виробництва шляхом часткового чи повного закриття нерентабельних підрозділів, урізноманітнення і розширення асортименту, відокремлення в самостійні підприємства цілісних структурних підрозділів, започаткування нових видів економічної діяльності;
- встановлення ефективних коопераційних зв'язків різного ступеня жорсткості й інтенсивності – від простих договірних до створення спільних підприємств, холдингів, фінансово-промислових груп національного і міжнародного рівня;
- впровадження системи корпоративного управління, що ґрунтується на використанні сучасних форм менеджменту, принципів міжнародного маркетингу, гнучкої системи ціноутворення, механізмів активізації інноваційної діяльності, та на широкому залученні до процесу розробки і прийняття рішень акціонерів та співробітників підприємств.

Основні матеріали дослідження впроваджуються на теперішній час на Виробничому об'єднанні «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова», Конструкторському бюро «Південне», Національному центрі аерокосмічної освіти молоді ім. О. М. Макарова та впроваджується в навчальний процес Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара при викладанні економічних дисциплін студентам фізико-технічного факультету.

Іванов Ю. Б.

д-р экон. наук., профессор

Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины

УПРОЩЕННАЯ СИСТЕМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МАЛОГО БИЗНЕСА

Любые изменения в налогообложении субъектов хозяйствования оказывают непосредственное влияние на финансовый результат их деятельности и возможности для проведения активной ценовой политики, что, в свою очередь, определяет изменение уровня их конкурентоспособности. В то же время, конкурентоспособность является относительным показателем, поэтому в случае, когда налоговые изменения касаются всех участников рынка, уровень конкурентоспособности каждого из них (относительно других конкурентов) остается неизменным. Совершенно иная картина наблюдается в том случае, когда условия налогообложения для различных групп субъектов рынка различаются, что характерно именно для субъектов малого бизнеса как в мировой, так и в украинской практике налогообложения.

В силу своих характерных особенностей малый бизнес является объектом государственной, в т. ч. и налоговой, поддержки как в развитых экономиках, так и в постсоветских государствах, однако методы и инструментарий налогового регулирования в этих группах стран существенно отличаются. Если для стран с развитой экономикой и значительным участием малого бизнеса в создании ВВП традиционно применяются налоговые льготы по налогу на прибыль (доходы) корпораций [1, 5, 8], то для постсоветских государств в большей мере характерно использование альтернативных систем налогообложения [4, 6].

Каждый из этих подходов направлен на обеспечение конкурентных преимуществ субъектам малого бизнеса, в то же время механизмы влияния налогов на их конкурентоспособность несколько различаются. При предоставлении налоговой льготы в виде уменьшенной ставки налога на

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

прибыль уменьшается налоговая нагрузка на плательщиков, а использование альтернативных систем кроме этого имеет несколько дополнительных эффектов.

Во-первых, использование альтернативных систем налогообложения предполагает возможность выбора для плательщика, целесообразность которого определяется прежде всего уменьшением налоговой нагрузки.

Во-вторых, замена единым налогом нескольких основных налогов и сборов означает снижение трудоемкости налогового учета и соответствующих затрат, а также уменьшение риска ошибок, влекущих за собой потери в виде финансовых санкций, что также способствует увеличению чистой прибыли.

В-третьих, единому налогу может быть присуща внутренняя альтернативность. Так, например, в Украине плательщик может выбирать, регистрироваться ли ему плательщиком НДС либо нет.

В-четвертых, у субъектов малого предпринимательства появляется дополнительный стимул для рационального использования ресурсов (в связи с тем, что затраты не участвуют в формировании базы налогообложения, любая экономия означает эквивалентное увеличение финансового результата).

Именно наличием этих дополнительных эффектов и объясняется распространенность альтернативных систем налогообложения в постсоциалистических государствах даже несмотря на то, что с точки зрения теории налогообложения длительное сосуществование разных налоговых систем является неприемлемым.

Вступление в силу в 2011 году Налогового кодекса Украины [7] внесло серьезные коррективы в процесс налогообложения малого бизнеса даже несмотря на то, что упрощенная система налогообложения, учета и отчетности временно была оставлена в неизменном виде. Связано это с двумя обстоятельствами:

- введение ограничения на формирование затрат у субъектов хозяйствования, уплачивающих налог на прибыль, при приобретении

Матеріали науково-практичної конференції

товаров (работ, услуг) у плательщиков единого налога сделало невыгодными хозяйственные связи с такими субъектами малого предпринимательства, т. е. негативно повлияло на конкурентоспособность последних;

- противоположное воздействие на конкурентоспособность субъектов малого бизнеса оказало введение для малых предприятий т. н. «налоговых каникул» сроком на пять лет в виде применения нулевой ставки по налогу на прибыль. Эта льгота является своеобразной альтернативой упрощенной системе налогообложения и может быть применена по выбору плательщика.

Начиная с 2012 года упрощенная система налогообложения, учета и отчетности существенно видоизменяется, причем ожидаемые изменения неоднозначно влияют на уровень конкурентоспособности плательщиков единого налога.

Основные параметры действующей и обновленной системы налогообложения в сравнении с налоговыми каникулами представлены в *табл. 1*.

Таблица 1

Основные параметры упрощенной системы

Плательщики (группы)	Количество наемных работников	Предельный объем выручки (дохода)	Виды деятельности	Ставка	База налогообложения
1	2	3	4	5	6
«Налоговые каникулы» (применение нулевой ставки по налогу на прибыль предприятий)					
Юридические лица	Не более 20 (среднеучетная численность)	3 000 000 грн	Запрещено 17 видов деятельности	0%	прибыль
Действующая упрощенная система					
Физические лица	Не более 10	500 000 грн	Все разрешенные	20-200 грн	x
Юридические лица	Не более 50 (среднеучетная численность)	1 000 000 грн	Все разрешенные	6 (10)%	Выручка от реализации продукции (товаров, работ, услуг)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
Упрощенная система 2012 г.					
1) физические лица	Без наемных работников	150 000 грн	Торговля и бытовые услуги	1–10% МЗП	x
2) физические лица	Не более 10	1 000 000 грн	Все + ресторанный бизнес	2–20% МЗП	
3) физические лица	Не более 10	3 000 000 грн	Все разрешенные (кроме аренды)	3 (5)%	Доход
4) юридические лица	Не более 50 (среднеучетная численность)	5 000 000 грн	Все разрешенные		

С точки зрения конкурентоспособности субъектов малого бизнеса, все изменения в режиме налогообложения могут быть классифицированы на позитивные и негативные (табл. 2).

Таблица 2

Основные изменения в упрощенной системе налогообложения, оказывающие позитивное и негативное воздействие на уровень конкурентоспособности субъектов малого бизнеса

Позитивное воздействие	Негативное воздействие
1	2
1. Устранена дискриминация плательщиков единого налога (формирование затрат у контрагентов)	1. Расширена база налогообложения за счет перехода от выручки к доходу
2. Увеличение предельных масштабов деятельности по объему дохода (для юридических лиц – в 5 раз, для физических лиц – в 6 раз)	2. Отсутствует механизм автоматической индексации предельных объемов дохода
	3. В список «запрещенных» видов деятельности добавлено 7 новых видов
3. Отменен механизм увеличения ставки единого налога в зависимости от количества наемных работников	4. 5%-ная ставка единого налога применяется внутри «порога регистрации» плательщиком НДС (300 000 грн)
4. Устранено двойное налогообложение в части НДС	

1	2
5. По двум группам плательщиков из четырех (3 и 4) отменен авансовый порядок уплаты налога	5. Для трех групп плательщиков сохранены квартальные налоговые периоды
6. Налоговый период по группе 1 увеличен до 1 календарного года	6. Количество налогов и сборов, заменяемых единым налогом, сокращено с 16 до 6
7. Ставки единого налога для юридических лиц снижены вдвое	7. Ставки единого налога для физических лиц увеличены

Среди отмеченных позитивных, с точки зрения конкурентоспособности субъектов малого бизнеса, изменений в обновленной упрощенной системе налогообложения, в первую очередь, следует отметить устранение дискриминации плательщиков единого налога путем отмены нормы, запрещающей относить к затратам расходы по операциям с плательщиками единого налога.

Следующим позитивным моментом является изменение предельных объемов деятельности, что при прочих равных расширяет круг потенциальных плательщиков единого налога. Правда, этот позитив частично нейтрализуется отсутствием автоматических механизмов индексации размера этих ограничений, что по мере развития инфляционных процессов приведет к постепенному сужению этого круга. Указанный недостаток характерен и для некоторых других ограничений, использованных в Налоговом кодексе Украины (например, «порог регистрации плательщиков НДС»), что требует принципиального пересмотра подходов к их установлению.

Снижению налоговой нагрузки на физических лиц – субъектов малого предпринимательства способствует отмена механизма увеличения ставок единого налога в зависимости от количества наемных работников. Отметим, что этот механизм сдерживал создание новых рабочих мест, что прямо противоречило задекларированным целям упрощенной системы.

Аналогичный результат (только уже для юридических лиц) достигается путем устранения двойного налогообложения по НДС. Проблема

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

состояла в том, что выручка от реализации продукции (сегодняшняя база налогообложения по единому налогу включает в себя НДС, а новая налоговая база – доход – предусматривает исключение суммы налога на добавленную стоимость из общей суммы дохода. Это изменение одновременно имеет дополнительный позитивный эффект, поскольку предельно-допустимый масштаб деятельности, исчисленный по доходу больше, чем это же ограничение, исчисляемое сумме выручки на сумму налога на добавленную стоимость.

Отмена авансовых платежей по единому налогу для двух групп плательщиков (3 и 4 – см. табл. 1) является безусловным шагом вперед, поскольку противодействует преждевременному отвлечению оборотных средств (что особенно важно для субъектов малого бизнеса) и способствует сокращению транзакционных издержек, связанных с выполнением налоговой обязанности.

Позитивным изменением упрощенной системы налогообложения является также двукратное снижение ставок единого налога для юридических лиц (вместо 6 и 10 – 3 и 5%), что обеспечивает снижение налоговой нагрузки для этой группы плательщиков. Вместе с тем применительно к физическим лицам наблюдается прямо противоположная тенденция – фиксированные ставки единого налога возрастают (до 2,5 раз), а для третьей группы плательщиков единого налога (см. табл. 1) фиксированная ставка заменена на адвалорную.

Среди налоговых факторов, негативно влияющих на уровень конкурентоспособности субъектов малого предпринимательства, следует отметить расширение базы налогообложения за счет перехода от выручки к доходу, что вызывает соответствующий рост налоговой нагрузки.

Другим отрицательно воздействующим фактором является существенное расширение не совместимых с упрощенной системой видов деятельности, к которым теперь дополнительно отнесены: добыча и реализация полезных ископаемых, деятельность по управлению предприятиями, технические испытания и исследования, аудит, услуги почты и свя-

зи, организация гастролей, и операции аренды (в случае превышения предельных размеров передаваемых в аренду площадей).

Существенно снижает привлекательность 5-процентной ставки единого налога то обстоятельство, что в сфере ее действия ограничена не 5 млн грн дохода, а объемом облагаемых НДС операций в размере 300 тыс. грн.

Таким образом, введение обновленной упрощенной системы налогообложения оказывает неоднозначное влияние на конкурентоспособность субъектов малого бизнеса, причем преобладание позитивных или негативных факторов будет определяться спецификой деятельности (в т. ч. и видом деятельности) конкретных плательщиков единого налога.

Литература

1. Галан Н. І. Система державної підтримки малих та середніх підприємств у США // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 142–150.
2. Иванов Ю. Б. Податкові аспекти конкурентоспроможності / В кн. Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики : Монографія. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 248 с.
3. Иванов Ю. Б., Петросянц К. В. Малий бізнес: управління податками. Монографія. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2009. С. 85-88.
4. Иванов Ю. Б., Майбуrows И. А. Системы налогообложения Украины и России: структура, проблемы, тенденции развития. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 520 с.
5. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навчальний посібник / Під редакцією Іванова Ю. Б., Майбуrowa І. А. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 492 с.
6. Податкова політика України. Навчальний посібник / П. В. Мельник, З. С. Варналій, Л. Л. Тарангул та ін. За ред. П. В. Мельника. – К. : Знання України, 2010. – С. 287–318.
7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-IV // Голос України. № 229–230,4 грудня 2010 р. – С. 4-59.
8. Соколовська А. М., Єфименко Т. І., Луніна І. О. та ін. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду. – К. : НДФІ, 2006. – 320 с.

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ:
ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ**

Вацьковски К. С.

д-р экон. наук., профессор

Варшавский технологический университет «Варшавская политехника» (Польша)

**ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ
ПРЕДПРИЯТИЙ**

Важным детерминантом развития предприятия в современных условиях является конкурентоспособность, которая также даёт возможность оценивать результаты его функционирования. Конкурирование предприятий между собой – характерная черта рыночной экономики, проявляющаяся в зависимости от отрасли промышленности или сектора во многих плоскостях разнообразием методов и форм, а также с различной интенсивностью.

В эпоху глобализации и роста открытости экономик вопросы конкурентоспособности субъектов хозяйствования находят отражение в работах как ученых, так и специалистов многих стран мира, в том числе Польши и Украины, среди которых Н. Г. Адамкевич-Дрвилло, В. Вальчак, А. Э. Воронкова, В. Н. Гончаров, В. М. Горбатов, М. Е. Горыня, Б. Добегало-Корона, И. З. Должанский, С. Касевич, Н. А. Кизим, Р. Новацки, З. Першчонец, И. А. Поддубный, А. Помыкальски, М. Й. Станкевич, В. Швитаьски и др.

Конкурентоспособность можно определить как многомерную характеристику предприятия, вытекающую из его внутренних характеристик, в том числе обеспечивающую его возможность адаптироваться к изменениям в окружающей среде. Эта черта определяет способность предприятия выполнять такие действия, которые обеспечивают ему стабильное и долгосрочное развитие, а также вклад в создание рыночной стоимости.

Следует согласиться с мнением, приведенным в коллективной монографии под редакцией М. Горыня [2], согласно которому конкурентоспособность является понятием относительным, потому что при оценке

уровня конкурентоспособности конкретного предприятия мы сталкиваемся с проблемой выбора соответствующих объектов отнесения и принятия соответствующих критериев и показателей при анализе данного предприятия на фоне других предприятий, которые выбраны для сравнения в данном секторе.

По М. Й. Станкевич [2, с. 79], конкурентоспособность предприятий следует рассматривать как систему, которая состоит из следующих компонентов:

- потенциала конкурентоспособности, понимаемого как совокупность материальных и нематериальных ресурсов предприятия, ключевых компетенций и возможностей, позволяющих получить прочное конкурентное преимущество;
- конкурентного преимущества, имеющего всегда относительный характер, понимаемого как эффект результативного использования конфигурации компонентов потенциала конкурентоспособности, предоставляющих предприятию возможность генерировать привлекательные рыночные предложения и эффективные инструменты конкуренции;
- инструментов конкурирования, которые можно определить как сознательно и целенаправленно используемые инструменты и методы создания капитала клиентов и управления стоимостью фирмы;
- конкурентной позиции, понимаемой как результат, достигнутый предприятием, чтобы конкурировать в данном секторе, рассматриваемой на фоне результатов, достигаемых конкурентами, другими словами – место на шкале экономической и неэкономической полезной стоимости, которую предоставляет своим заинтересованным лицам предприятие, по сравнению с местами, занимаемыми конкурентами.

С точки зрения практики, как отмечает М. Й. Станкевич в [2], существенным является распознавание и понимание условий и факторов, оказывающих влияние на конкурентоспособный потенциал предприятия.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Конкурентное преимущество по Й. Овена [3, с. 71] основано не столько на каком-то абстрактном понятии абсолютного совершенства, сколько на том, что необходимо попросту быть более компетентным нежели конкуренты.

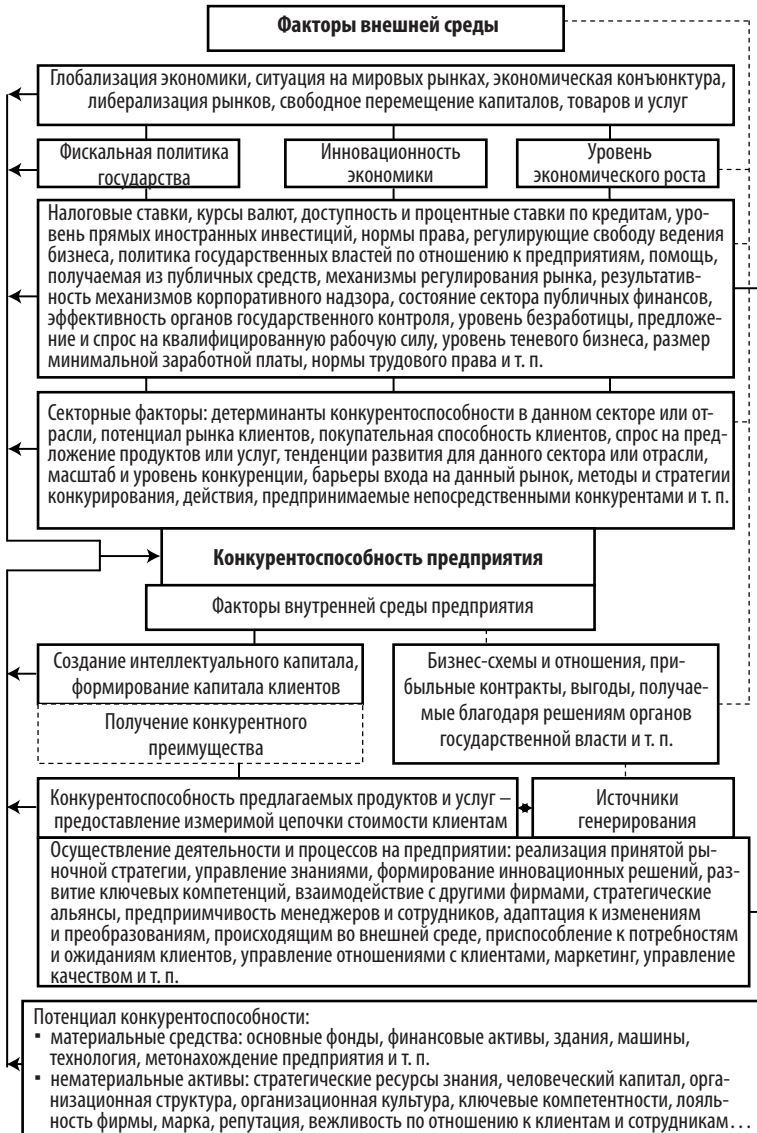
Б. Добегало-Корона и С. Касевич считают, что конкурентоспособность предприятия на рынке является результатом синергетического взаимодействия многих внутренних факторов и механизмов, присущих предприятию, а также внешних условий, существующих в окружающей среде. Это можно понимать как способность к развитию, получению выгоды и прибыли, а также выработке конкурентных преимуществ [4, с. 89].

Следует согласиться с мнением, которое представлено в [5], соответственно которому предприятия, которые хотят на долго сохранить конкурентную позицию на рынке, должны непрерывно инвестировать в инновации, а также развивать свои продукты и услуги или же предлагать существенные ценовые выгоды. Причем основным стратегическим ресурсом, на основе которого достигается конкурентное преимущество на сегодняшних рынках, являются знания. Но следует учесть, что знания – это специфический и «уникальный» ресурс в контексте других «мягких» ресурсов, особенно таких как организационная культура, внутриорганизационные отношения, мотивационные системы, коммуникации, а также взаимодействие и взаимоотношения с окружающей средой.

В процессе исследования конкурентоспособности предприятия необходимо выявить факторы, которые на нее влияют. На *рис. 1* приведено комплексное представление факторов, влияющих на конкурентоспособность современного предприятия.

За последние несколько лет к самым популярным инструментам, используемым польским государством, можно отнести помощь из Государственного бюджета и фондов ЕС для поддержки инноваций и конкурентоспособности предприятий.

Матеріали науково-практичної конференції

Рис. 1. Комплексное представление факторов, влияющих на конкурентоспособность современного предприятия [6]

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Например, Польское агентство развития предпринимательства (ПАРП) – в одном из реализуемых им мероприятий – 8.1 «Поддержка деловой активности в сфере электронной экономики», осуществляемых в операционной программе «Инновационная экономика» (ОП ИЭ) от 22 октября 2010, накопило бюджет в размере 1533 млн злотых [7, с. 136]. Использование этих средств характеризуется следующими цифрами:

- поступило 4936 зарегистрированных правильно оформленных заявок (от потенциальных бенефициаров) на сумму 3,211 млн злотых;
- утверждено для поддержки 1470 правильно оформленных заявок на сумму 904,5 млн злотых;
- заключено 1370 договоров на сумму 839,3 млн злотых.

В качестве еще одного примера можно привести проекты e-бизнес, реализуемые в рамках мероприятий – 8.1 [7, с. 137]:

- интернет портал, обслуживающий хобби и интересы, разработанный двумя предпринимателями из Ополя;
- сервис Qturka.pl, предлагающий информацию в сфере культуры и искусства, ориентированный на детей, разработанный Е. Швержевской;
- сервис jakdojade.pl, предназначенный для планирования поездок городским транспортом, и разработанный фирмой City-nav, внедренных выпускниками Познаньской Политехники и специалистами, связанными с публичным транспортом и спутниковой навигацией.

Таким образом, современные предприятия, желающие повысить свою конкурентоспособность на рынке, должны учитывать как внешние факторы (происходящие в окружающей среде), так и внутренние. При этом к менеджерам предъявляются требования уметь диагностировать и планировать потенциал развития и возможностей компаний-конкурентов, другими словами, они должны уметь продемонстрировать способность надлежащего планирования соответствующих мероприятий и разработки бизнес-процессов, обеспечивающих построение

долгосрочных и трудно оспариваемых конкурентных преимуществ. При чем следует иметь в виду, что нет готовых решений результативных стратегий развития, гарантирующих каждому предприятию получение долгосрочного конкурентного преимущества или же достижения рыночного успеха. Каждое предприятие должно постоянно следить и внимательно анализировать мероприятия, предпринимаемые непосредственными конкурентами и учиться у них испытанным и результативным методам поведения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Gorynia M. Luka konkurencyjna na poziomie przedsiębiorstwa a przystąpienie Polski do Unii Europejskiej / M. Gorynia (red.). – Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 2002. – S. 48 – 49.

2. Stankiewicz M. J. Konkurencyjność przedsiębiorstw. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji / M. J. Stankiewicz. – Toruń: Wydawnictwo TNOiK «Dom Organizatora», 2002. – S. 79.

3. Owen J. Zarządzanie. Czego nie uczą w szkołach biznesu / J. Owen. – Warszawa: PWE, 2003. – S. 71.

4. Dobiegała-Korona B., Kasiewicz S. Metody oceny konkurencyjności przedsiębiorstw, [w:] K. Kuciński (red.), Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw w Polsce, «Materiały i Prace IFGN», tom LXXIX. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2000. – S. 89.

5. Bailom F., Matzler K., Tschernernja D., Jak utrwalić sukces. Co wyróżnia najlepsze przedsiębiorstwa?. – Warszawa: Wolters Kluwer, 2009 – S. 13,59-80.

6. Walczak W. Analiza czynników wpływających na konkurencyjność przedsiębiorstw. E-mentor nr 5 (37) / 2010; metody, formy i programy kształcenia: [<http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/37/id/784>].

7. Innowacyjni. Dobre praktyki. – Warszawa: PARP, 2010. – 177 s.

Котляров М. А.,

д-р экон. наук, профессор

Татаркин Д. А.,

канд. экон. наук

Институт экономики Уральского отделения Российской академии наук (г. Екатеринбург)

ТЕХНИКО-ВНЕДРЕНЧЕСКИЕ ЗОНЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ: ОПЫТ РОССИИ

Главной задачей создания инновационной инфраструктуры является решение проблем эффективного использования ресурсов, необходимых для осуществления инновационного процесса. Центрами сосредоточения объектов инновационной инфраструктуры в Российской Федерации являются особые экономические зоны технико-внедренческого типа (ОЭЗ ТВТ), определяемые как часть территории, на которой действует особый режим осуществления предпринимательской деятельности. Для резидентов – высокотехнологичных компаний – создается уникальная деловая среда, способствующая развитию инновационного бизнеса, производству научно-технической продукции и выводу её на внутренний и внешний рынки. Объекты ОЭЗ ТВТ должны стать точками роста, центрами коллективного пользования с дорогостоящим оборудованием, обеспечивающими базу для проведения фундаментальных и прикладных исследований, вокруг которых будут формироваться инновационные компании.

Технико-внедренческие зоны относят к зонам третьего поколения, создание которых, и прежде всего за рубежом, активно стало претворяться в жизнь в 1970–1980-е годы. В них концентрируются национальные и зарубежные исследовательские, проектные, научно-производственные фирмы, пользующиеся единой системой налоговых и финансовых льгот.

Первый в мире научно-технический парк появился в начале 1950 г. в США (г. Санта-Клара), ядром которого стал Стэнфордский университет, с образованием научно-технологической зоны «Кремниевая До-

лина» (Силикон Вэлли), которая сегодня дает свыше 20% мирового производства средств вычислительной техники и компьютеров. На текущий момент в США насчитывается свыше 80 технопарков, где трудятся более 140 тыс. рабочих и 45 тыс. ученых. Аналогичные технопарки созданы во Франции, Великобритании, Японии и Германии.

В Японии в рамках специальных правительственных программ создано два десятка технополисов на базе ведущих научных организаций. Под технополисом понимается город и прилегающие к нему территории, где размещены органически взаимодействующие предприятия высокотехнологичных отраслей промышленности, научно-исследовательские институты, вузы, готовящие для технополиса научные и инженерные кадры. Программа создания технополисов преследовала следующие цели: перераспределение промышленности из центра на периферию; интенсификация научных разработок за счет активизации деятельности местных университетов; переориентация промышленности на развитие наукоемких и энергосберегающих технологий; ускорение внедренческого процесса.

В КНР подобные зоны также создаются, как правило, в ходе реализации государственных планов по развитию науки и техники. В середине 1990-х годов в Китае функционировало более 50 зон развития новой и высокой технологии. Характерно, что в странах Юго-Восточной Азии технико-внедренческие зоны формируются как инновационные центры сложившихся экспортоориентированных зон, которые уже находятся в достаточной степени развития.

Одним из типов научно-внедренческой зоны являются научно-технологические зоны, объединяющие технологические парки, технополисы, научные парки, технологические центры, деловые центры. Отличительная особенность этих зон заключается в том, что на их территории объединяется научная и производственно-технологическая деятельность в форме современных наукоемких фирм и крупного научно-исследовательского центра или университета. Цель создания таких зон – мобилизовать все доступные материальные и трудовые ресурсы для ускорения передачи новых высоких технологий в промышленность, обе-

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

спечить новые рабочие места, диверсифицировать экономику в регионе и в стране.

В Российской Федерации созданы и функционируют четыре ОЭЗ ТВТ – «Зеленоград» в г. Москва, «Дубна» в Московской области, в г. Санкт-Петербург и в г. Томск. В соответствии с Федеральным законом от 22.07.2005 г. № 116-ФЗ «Об особых экономических зонах в Российской Федерации», ОЭЗ представляет собой часть территории РФ, на которой действует особый режим предпринимательской деятельности. Так на территориях ОЭЗ действует особый таможенный режим, предусматривающий освобождение от уплаты таможенных пошлин и упрощенный порядок осуществления внешнеторговых операций. Все услуги налоговых, таможенных и прочих служб осуществляются в режиме «одного окна». За государственный счет строится инфраструктура зон – административные здания, бизнес-инкубаторы, подводятся коммуникации. Предоставляются финансовые льготы, включающие установление низких цен на коммунальные услуги, снижение арендной платы за пользование земельными участками и производственными помещениями.

Для резидентов российских ОЭЗ ТВТ предусмотрен ряд налоговых льгот: 1) понижена налоговая ставка налога на прибыль предприятий, подлежащего зачислению в региональный бюджет, от деятельности осуществляемой на территории ОЭЗ; 2) налогоплательщики ОЭЗ могут учитывать расходы на НИОКР при исчислении налога на прибыль организаций в размере фактических затрат независимо от результата исследований; 3) резиденты освобождены от налога на имущество организаций, транспортного налога и земельного налога на 5 лет; 4) снижены ставки по отчислениям в государственные социальные внебюджетные фонды (бывший единый социальный налог).

В целом, результаты деятельности технико-внедренческих ОЭЗ («Дубна», «Зеленоград», «Томск» и в г. Санкт-Петербург) за 2009–2010 годы внушают оптимизм относительно их жизнеспособности. Затраты на строительство инфраструктуры в ОЭЗ ТВТ на 1 декабря 2010 г. составили 24,25 млрд рублей. За счет средств ОАО «ОЭЗ» и его дочер-

них акционерных обществ построено и введено в эксплуатацию 12 объектов инженерной, транспортной, энергетической, инновационной инфраструктуры.

В ОЭЗ ТВТ на 1 января 2011 г. зарегистрировано 160 резидентов, объем инвестиций резидентов составил более 4 млрд руб., создано 2132 рабочих места, выполнено научно-технических работ на сумму 2,4 млрд рублей, 57 резидентов ОЭЗ приступили к осуществлению технико-внедренческой деятельности. За счет средств резидентов ОЭЗ на территориях ОЭЗ ТВТ построено и введено в эксплуатацию 7 научно-исследовательских объектов.

Следует отметить, что сегодня существует ряд проблем, не решенных на государственном уровне, которые тормозят развитие инновационных компаний даже в условиях ОЭЗ ТВТ. Первая и основная – отсутствие механизма защиты рынка для отечественного производителя инновационного продукта перед его зарубежными конкурентами. Зачастую государственные заказы на высокотехнологичную продукцию выполняются зарубежными компаниями. Для быстрого решения конкретных проблем это, может быть, и оправдано, но с точки зрения развития собственной инновационной индустрии это неперспективно, заметно задерживает прогресс и инновационное развитие собственной экономики. Особенно в условиях ограниченности финансовых ресурсов. Необходимы меры на государственном уровне, направленные на защиту внутреннего рынка от прямых продаж зарубежных инновационных продуктов, усилия должны быть направлены на развитие отечественного производителя, создание совместных предприятий с зарубежными партнерами.

Второй причиной является отсутствие государственной политики предоставления преимуществ инновационной продукции при проведении конкурсных торгов. Существующие на сегодняшний день процедуры реализации предполагают единый подход к производителю традиционной, иногда устаревшей продукции и изготовителю инновационных изделий, созданных в результате длительной научно-исследовательской работы, строительства новых материальных и производственных акти-

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

вов и т. д. Действительно, в большинстве случаев цена инновационной продукции оказывается на конкурсах выше, чем цена традиционной. Но в расчете за весь срок эксплуатации она будет гораздо более низкой.

Помимо вышесказанного, эффективное функционирование ОЭЗ ТВТ возможно только тогда, когда там размещается полный цикл – от фундаментальных исследований до мелкосерийного производства наукоемкой продукции. В этом случае становится реально окупить высокие затраты на начальной стадии доходами от реального производства, получаемые практически на той же площадке и в том же льготном режиме. Такая практика распространена в ведущих мировых инновационных державах.

Для активизации инновационной деятельности в ОЭЗ ТВТ необходимо, *во-первых*, сформировать преимущества для инновационных продуктов. К примеру, налоговая система, где самым собираемым налогом является НДС, устраивает отрасли с низкой добавленной стоимостью (то есть сырьевые) и препятствует развитию отраслей с высокой добавленной стоимостью (инновационных). *Во-вторых*, сформулировать принципы ГЧП, предусматривающие финансирование создания материально-технической базы со стороны государства и привлечение управленческого, экспертного, научно-технического и рыночного потенциала со стороны частного бизнеса. *В-третьих*, текущее жесткое разграничение ОЭЗ в России по 4 типам является не вполне эффективным. Часто это означает разрыв логических цепочек. Необходимо разрешить сочетание промышленной и технико-внедренческой зон на территории одного региона. Кроме того, представляется важным, чтобы в ОЭЗ было органичное сочетание предприятий малого и крупного бизнеса. *С одной стороны*, крупный бизнес имеет возможности привлечения финансирования, внедрения результатов НИОКР в реальные производственные процессы, отлаженные каналы сбыта, систему отбора приоритетов и т. д. *С другой стороны*, малый и средний бизнес отличается гораздо большей гибкостью, креативностью и т. д.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ПЕРЕЛІК ДОПОВІДЕЙ НА СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАННЯХ, ЯКІ РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ У ФАХОВОМУ ВИДАННІ

Секція 1. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності економіки України на макро-, мезо- та мікрорівнях

Азаренкова Г. М., Іванова М. В. Оцінка необхідності використання гарантії андеррайтера стосовно розміщення випуску облігацій в повному обсязі

Бриль М. С. Основные тенденции экономического развития восточных регионов Украины

Вацьковски К. С., Гордиенко Л. Ю. Конкурентоспособность предприятий Польши: факторы и инструменты

Верещагина Г. В., Пономаренко О. Є. Формування інтегральних показників оцінки рівня внутрішньої фінансової безпеки суб'єктів господарювання промисловості України

Герасимчук З. В., Білик О. С. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності регіонів України з врахуванням екологічної компоненти

Горидько Н. П., Нижегородцев Р. М. Износ основных фондов как фактор инфляции в современной экономике Украины: опыт эконометрического анализа

Гриневич Л. В., Афанасьев А. В. Проблемы формирования экономической безопасности региона

Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Чинники забезпечення конкурентоспроможності національної економіки

Дзеніс В. О., Дзеніс О. О. Сучасні тенденції залучення іноземних інвестицій на державному та регіональному рівнях

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Калюжна Н. Г., Дзюбка К. Р. Особливості процесу прийняття управлінських рішень на вітчизняних підприємствах-суб'єктах ЗЕД в умовах невизначеності

Клебанова Т. С., Тимошенко Ю. Г. Аналіз підходів до дослідження контрафактної продукції

Ковальчук К. Ф., Фриман И. М. Управление инвестициями в развитие человеческого капитала как фактора повышения конкурентоспособности промышленного предприятия

Красноусова Е. Н., Котельникова Ю. Н. Кадровое обеспечение предприятий коксохимической промышленности как составляющая их конкурентоспособности

Красноусова О. М., Олейник А. Д. Регіони-лідери в економічному просторі країни: конкурентні переваги та соціальні проблеми

Кривешико О. В. Торгова марка як стратегічна маркетингова конкурентна перевага підприємства

Мерхо А. Газовая составляющая обеспечения энергетической безопасности как необходимый компонент конкурентоспособности национальной экономики

Никифорова В. А. Основные направления государственного регулирования в мировой металлургии в посткризисный период

Новікова Н. А. Поєднання економічних інтересів суб'єктів господарювання

Пирог О. В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України

Пономаренко Є. В., Анненкова О. В. Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування України

Посилкіна О. В., Братішко Ю. С., Горбунова О. Ю. Теоретичні засади удосконалення організаційного забезпечення управління трудовим потенціалом фармацевтичних підприємств

Разинкова В. П., Марченко А. С. Анализ конкурентоспособности предприятия как системообразующий компонент обоснования управленческих и хозяйственных решений

Матеріали науково-практичної конференції

Сергієнко О. А., Татар М. С. Інструментарій дослідження оцінки та аналізу рівня конкурентної позиції підприємств

Скрипник Н. Є. Проблеми забезпечення стійкого розвитку національних суб'єктів господарювання в умовах активізації глобальних інтеграційних процесів

Тарнавська Н. П. Глобальні виклики для інститутів регулювання конкуренції

Фриман Е. М., Фриман І. М. Оценка уровня развития человеческого капитала как преобладающего фактора конкурентоспособности промышленного предприятия

Хрущ Н. А., Корпан О. С. Формування фінансової стратегії як складової забезпечення рівня конкурентоспроможності підприємства

Цыбульская Э. И., Миколенко Е. П. Исследование влияния исходных условий развития на институциональные изменения в странах с переходной экономикой в эпоху глобализации

Черчик Л. М., Коленда Н. В. Особливості формування стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону на шляху забезпечення її конкурентоспроможності

Секція 2. Проблеми розвитку національної інноваційної системи та інноваційної діяльності підприємств

Анкудович Т. Є. – Методологічні засади моделювання індикаторів інноваційного розвитку промисловості

Богатирьов А. М., Кузнецова І. О. – Процес інноваційного розвитку оператора мобільного зв'язку

Галюк І. Б. – Аналіз інноваційної складової діяльності нафтогазового сектору України

Гринько Т. В. – Основи управління адаптивним інноваційним розвитком підприємства

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Гринько Т. В., Єрмакова Г. В. – Сутність інноваційної активності підприємства та її оцінка

Дашковська І. Б., Ступак І. О. – Формування інноваційної стратегії підприємства на основі інноваційного потенціалу

Деренська Я. М. – Процес ініціації інноваційного проекту в умовах фармацевтичного виробництва

Ємцев В. І. – Формування конкурентоспроможності харчових підприємств під впливом інноваційної діяльності

Льчук П. Г., Коць О. О., Бондаренко Л. П. – Алгоритм планування науково-технічної підготовки машинобудівного виробництва в умовах невизначеності

Йохна М. А., Прилепа Н. В. – Ресурсний потенціал організаційних форм інноваційної діяльності підприємства

Коровин Г. Б. Форсайт как эффективная форма управления инновационным развитием

Котляров М. А., Татаркин Д. А. Перспективы развития технико-внедрических зон в России

Кравченко В. О. Синергетичні ефекти інноваційної діяльності підприємств у контексті технологічного оновлення економіки України

Крикавський Є. В., Похильченко О. А. Спеціальні економічні зони та кластерна політика України

Лапко О. О., Крамарев Г. В. Інноваційні пріоритети сталого розвитку економіки та фінансові можливості їх реалізації

Лепейко Т. І., Назаров Н. К. Основні засади формування системи соціального партнерства на підприємстві

Малюкіна А. О. Розробка методики оцінки якості трудового потенціалу персоналу банку

Мироненко Н. А., Гизенко Н. Н. «Подрывные инновационные технологии» как основа повышения конкурентоспособности экономики Приднестровья

Матеріали науково-практичної конференції

Назарова Г. В., Степанова Е. Р. Пріоритетні напрями розвитку системи державного регулювання трудової діяльності працівників українських підприємств

Огієнко С. О., Письмак В. О. Система показників визначення привабливості постачальника

Посылкина О. В., Литвинова Е. В. Инновационная деятельность как инструмент развития фармацевтической компании

Посилкіна О. В., Сагайдак-Нікітюк Р. В. Організаційні засади побудови фармацевтичних кластерів в Україні

Пушкар О. І., Плетньов О. І. Особливості формування інвестиційної політики вітчизняних підприємств

Рассихіна В. Є. Менеджмент пріоритетів регіонального розвитку ввонпереробки на інноваційних засадах

Ріпка Д. О. Організація маркетингових досліджень на ринках інтелектуальної власності

Сидорова Е. Н., Трынов А. В. Государственно-частное партнёрство в инновационной сфере

Ситник Н. І. Креативна організація: розвиток концепції гнучкості

Січкаренко К. О. Мережеві моделі інноваційної політики високотехнологічних підприємств

Тертична Л. І., Очередько О. О. Інноваційний розвиток підприємства як чинник виходу з економічної кризи

Томах В. В. Аналіз розвитку поняття «управління знаннями»

Тонєва К. В. Організація інформаційного забезпечення моделювання маркетингової діяльності підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності

Федорова В. А., Карпенко Т. В. Реалізація кадрового потенціалу молоді на ринку праці України

Федулова Л. І. Інфраструктура підтримки підприємництва в Україні: регіональний аспект

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Яковенко К. В. Підвищення ефективності планування інноваційної діяльності промислових підприємств на основі впровадження системи контролінгу

Ястремська О. М. Мотивація праці в процесі стратегічної реорганізації

Ястремская Е. Н., Емельянова О. А. Сущность конкурентной рациональности предприятия на основе подхода динамических компетенций

Ястремська О. О. Економічна сутність іміджу, його об'єктивне підґрунтя щодо туристичних підприємств

Секція 3. Ліберманівські читання – 2011: економічна спадщина та сучасні проблеми

Зайчикова В. В., Грапчев Є. В. Методологічні принципи фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів

Малярєць Л. М., Проскурніна Н. В. Визначення впливу законодавчо-правових факторів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Наумік К. Г. Філософія комунікацій як базис соціально-економічного розвитку

Педько І. А., Недялкова М. В. Власний оборотний капітал – основа міцного фінансового стану підприємств

Радченко Л. П., Зеленько О. О. Проблеми визначення стану ділової активності в Україні

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ»**

22 – 23 листопада 2011 року

м. Харків, Україна

Підписано до друку 18.11.2011 р. Формат 60 x 84/16. Папір офсетний.
Гарнітура ArnoPro. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 4,2.
Обл.-вид. арк. 5,0. Наклад 300 прим. Зам. № 579.

ФОП Павленко О. Г.
61202, Харків, пр. Людвіга Свободи, 20, кв. 152. Тел. (057) 7034021, 3435505.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції № 379 ДК
від 06.05.2010 р.
Надруковано у ВД «ІНЖЕК», Харків, пр. Гагаріна, 20.
e-mail: vdinzhek@gmail.com; www. inzhek.kharkov.ua